

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Kristjan Mehle

Šport med ideologijo in zdravjem

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Kristjan Mehle

Mentor: izr. prof. dr. Andrej A. Lukšič

Šport med ideologijo in zdravjem

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Šport med zdravjem in ideologijo

Šport in politika sta področja, ki sta povezana med seboj in država je tista, ki je dolžna športu postaviti smernice in ustrezne temelje za nadaljnji razvoj. V športu smo priča različnim diskurzom vrhunskega, rekreativnega in šolskega športa, kjer ima skozi discipliniranje in nadzorovanje država tudi največji vpliv. Šport je postal zlata kletka biznisa, ki se ga še dodatno izkorišča v politične in državne namene. Vrhunski športniki predstavljajo ideal, s katerim se posamezniki želijo poenotiti. Produkcija diskurzov pa je razvidna tudi na področju zdravja, kjer se je strukturirala in razdelila na ostale segmente. Definicija, kot je »skrb za zdravje«, posamezniku posreduje številne zahteve in vrednote. Normativno kvaliteto življenja pa določa formalna medicina, ki si je uspela izboriti institucionalno moč. Korelacija zdravja in športa je postala samoumevna, vendar pa se oboje hkrati velikokrat pokaže kot kompliciran pojav za preučevanje. Dispozitiv športa deluje na videz zelo nedostopno in nadzorovano, ravno zaradi užitka, ki se konstruira ob sami igri. Država se zaveda, da bo bodo regulatorni in nadzorni učinki večji, v kolikor ji bo uspela naloga »začarati« občestvo z užitkom.

Ključne besede: Šport, nadzorovanje, discipliniranje, zdravje, diskurz.

Sport between health and ideology

Sport and politics is something that comes along each other. Each state needs to settle down a good fundamentals for sport development. Sports offer different discourses along with professional, recreative and school sport, where state also possess the biggest influence through discipline and supervision. Sport developed into a golden business cage, which is being abused by political intentions. Professional sport is presented as ideal, where people can identify. Discourse production is also noticeable in domain of health, where is also distributed and structured among other segments. Definition as »care for health«, often interpose different demands and values to individuals. Normative quality of life is dictated by formal medicine, which managed to grab institutional power for itself. Correlation between health and sport is taken for granted, nevertheless both of them are often too complicated to analyze. On first sight, sports`dispositif often functions as monitored and inaccessible, just because of pleasure, which is constructed beside the game. State does realize, that their influence with regulation and control can be much bigger, if they manage to enchant the population with pleasure.

Key words: Sports, control, discipline, health, discourse.

KAZALO

_Toc454975434

1 UVOD	5
2 IDEOLOGIJA	6
2.1 FOUCAULT	6
2.2 ALTHUSSER	8
2. 2. 1 <i>MATERIALNOST IDEOLOGIJE</i>	13
3 IDEOLOGIJA ZDRAVJA	14
4 ŠPORT KOT INTSTITUCIJA	16
5 IDEOLOŠKI DISKURZ SKOZI ŠPORT	18
6 ŠPORT	22
6.1 Športni užitek.....	25
6.2 Športologija.....	26
7 ŠPORT NA VRHUNSKI RAVNI	28
7.1 Telo spektakla	32
8 ŠPORT KOT REKREACIJA	36
9 ŠPORT V ŠOLSKEM SISTEMU	38
10 VPLIV EUROBASKETA 2013	41
11 SKLEP	43
12 LITERATURA	45

1 UVOD

V diplomski nalogi bom šport predstavil z drugačnega, manj znanega in veliko bolj podtalnega zornega kota. Z diplomskim delom želim prikazati nadzorovalno-ideološke funkcije, ki jih šport zajema. Glavno vlogo pri nadzorovanju v športu igra država, ki veliko vlaga in še več pridobi. Tematiko diplomske naloge bom poizkušal povezati tudi na primeru športnega dogodka EuroBasket, ki ga je Slovenija gostila leta 2013. Slednji dogodek velja v Sloveniji kot organizacijsko najkompleksnejši, ki smo mu bili kadarkoli priča. EuroBasket velja za enega najprestižnejših tekmovanj v Evropi. Posledično se seveda vplivi in organizacija takšnega dogodka, kot je prvenstvo v košarki, reflektirajo na več družbenih ravneh. Šport dojemamo na različne načine, vendar pa smo redkokdaj do njega kritični. Področje, ki ga obravnavam, je ravno zaradi užitka, ki ga ponuja gledalcem in akterjem, pogostokrat zelo nadzorovano in na videz nedostopno. Sodobni športniki igrajo vlogo modernega gladiatorstva, kjer v igri šov biznisa presegajo svoje telo. Evforijo, ki je takrat vladala v Sloveniji, bom poizkušal predstaviti tudi z malce bolj političnega vidika, saj je Slovenija zopet postala združena kot naša reprezentanca na parketu. Cilj vsake države predstavlja dvig kvantitete državljanov, ki se bo na kakršenkoli način udejstvovala v športu, zato je organizacija evropskega prvenstva v košarki zanjo še toliko bolj pomembna. Prav tako bom predstavil tudi ideologijo zdravja in njeno korelacijo s športom samim. Zdravje igra vlogo, ki ji dandanes pripisujemo vedno večji pomen in ostati zdrav pomeni biti privilegiran. Percepcija zdravja in ideologije poseduje največjo moč takrat, ko ljudje postanemo del nje. Medicinska doktrina je tista, ki izvaja ideološki pritisk na posameznike, vendar pa se tudi sama nahaja pod družbenimi oziroma kulturnimi vplivi.

Že Althusser (2000) je opozarjal na ideološke mehanizme tam, kjer smo vpleteni vsi; sem štejemo šole, medije, religije, kulture, mednje pa uvrščamo tudi šport. Ideja, da se ideologijo lahko prenaša tudi na druga področja, je teoretikom odprla povsem nova obzorja in eno izmed njih je tudi vprašanje ideologije v športu. Le-ta je hkrati postala »konstitutivni element ideološkega aparata« (Vodeb 2000, 19). Nastavke za analiziranje športa in zdravja je nastavil tudi Foucault, saj je z analizo institucij zapora, bolnišnic, norišnic ipd. izpostavil nekatere disciplinarno-nadzorovalne prakse, ki so vidne tudi na športnem področju.

Šport bom obravnaval kot sredstvo družbenega nadzora in poskušal razložiti, kakšni so njegovi vidiki in razlogi za nadzor. Namen je preučevati oz. obravnavati šport kot enega izmed številnih ideoloških aparatov države, v katerega država veliko vlaga in konec koncu tudi profitira. Šport bom poizkušal predstaviti tudi z vidika spektakla in vrhunskega športa, ki je izpopolnjen do potankosti. Takemu spektaklu smo bili leta 2013 priča tudi na domačih tleh, kjer je Arena Stožice za trenutek pozabila na zunanji svet, saj je košarki uspelo začarati »občestvo« s pomočjo užitka, ki ga ponuja.

Cilj diplomskega dela je, da bi ljudje gledali na šport bolj odprto in bi bili sposobni prepoznati nadzorovalno-ideološke funkcije, ki se vedno reflektirajo v drugačnih oblikah.

2 IDEOLOGIJA

2.1 FOUCAULT

Konceptu ideologije se je Foucault poizkušal kar se da dobro izogniti, saj ga je interpretiral kot nekaj marksističnega. V zameno za termin ideologija je sam raje uporabil pojma nadzorovanje in disciplina (Salecl 1993, 5). Tema njegovega raziskovanja ni oblast, temveč subjekt. Slednji je vključen v različna razmerja produkcije, tako da je tudi on umeščen v zelo kompleksna razmerja oblasti (Foucault 1991, 103). Slednja se namreč izvaja le nad svobodnimi subjekti, v kolikor so te svobodni (Foucault 1991, 114). Ne obstaja nobeno direktno soočenje med svobodo in oblastjo, ki bi karkoli izključevalo – kjer se izvaja oblast, ni svobode (Foucault 1991, 115). Pri razumevanju oblasti je na lestvici teoretične pojasnitve navedel tudi anarhistične boje. Za oblast pravi, da proizvaja realnost in je po njegovem produktivna, vendar pa del produkcije predstavljajo tudi upori, iz česar je moč razbrati, da Foucault negira negativno opredelitev oblasti, ki je bila razumljena kot nekaj represivnega (Salecl 1993, 26). Boji problematizirajo status individuum – boji proti »vladavini individualizacije«. Ne gre toliko za napad na oblastne institucije, temveč prej za tehniko, ki predstavlja formo oblasti (Foucault 1991, 106).

Oblast nastaja zgolj takrat, kadar deluje, čeprav je integrirana v različna polja možnosti, ki se kažejo nad permanentnimi strukturami (Foucault 1991, 113). Oblast deluje tako,

da ji uspeva delovati na druge – ko je oblast prisiljena, da sname masko, se pokaže takšna, kakršna je v resnici. Oblastno povezavo lahko artikuliramo na osnovi dveh elementov, ki jih ne moremo nadomestiti - »drugi (nad katerim se izvaja oblast) je v celoti prepoznan kot oseba, ki funkcionira, z namenom da se nasproti oblastni povezavi odpre širše polje odgovorov, reakcij, posledic (Foucault 1991, 114). Predpostavljaj je, da oblast deluje na mikroravni posameznikov, stalno se skriva v sferi teles, učenja, vsakdanjega življenja in navsezadnje tudi diskurza. Vladajoč razred ni tisti, ki bi diktiral oblast, slednja naj namreč ne bi imela vidnega nosilca (Salecl 1993, 33). Za objekt analize je vzel oblastna razmerja, ne pa same oblasti (Foucault 1991, 113). Ne obstaja nobeno oblastno razmerje, v katerih se ne bi implicirala vsaj *in potentia*, strategija bojev, v katerih dve sili nista postavljeni ena napram drugi. Razmerja ne bi mogla obstajati brez točk nepokorščine, ki predstavljajo sredstva za osvoboditev (Foucault 1991, 118). Očitno je, da je za uveljavitev oblastnih razmerij potrebno tako nasilje, kakor pridobivanje soglasja. Izvrševanje oblasti ne more brez enega ali drugega. »Oblast je celotna struktura delovanj, ki meri na možna delovanja; oblast spodbuja, inducira, zapeljuje, lajša ali otežuje; v skrajni točki prisiljuje ali popolnoma prepove; vendar je vselej način delovanja na delujoči subjekt ali na delujoče subjekte na temelju njihove dejavnosti ali sposobnosti zanjo. Niz delovanj na druga delovanja« (Foucault 1991, 114). V kolikor bi bila oblast ves čas zgolj represivna in bi samo govorila, se ji namreč nihče ne bi podvrgel. Oblast deluje zelo subtilno, glavna funkcija diskurza pa je vzpodbujanje in posredovanje medsebojnih razmerij in dominacije, ki jih je moč izvajati v družbi. Oblastna razmerja nikoli niso centralizirana, ampak so sestavljena v mrežo, ki je v nikogaršnji lasti in je nevidna, vendar pa teče skozi vsa družbena telesa (Foucault 1991, 113–115). Za oblast veliko vlogo igra tudi razmerje do vednosti, saj se en na drugega navezujeta. Vednost je producirana preko oblasti, ki ima nadalje oblastne učinke. Oblastnih odnosov brez družbe ne poznamo, realnost, ki jo živimo je namreč posledica bojev (Lukšič in Kurnik 2000, 169–170). Moderno oblast je potrebno gledati navzgor, saj je ravno tam najbolj zakrita (Lukšič in Kurnik 2000, 174).

Ko je Foucault analiziral oblast, je predstavil tudi ne-suvereno oblast, ki se nahaja izven same forme suverenosti, ki jo je poimenoval disciplinarna oblast. Pomembno je tudi poudariti, da si suverena in disciplinarna oblast ne stojita nasproti. Suverena oblast namreč sestoji iz discipline in suverenosti (Foucault 1991, 37–38). Način, kako je Foucault pojmoval oblast, je seveda zelo pomemben za razumevanje športa, saj s tem

ponudimo odgovor, v kakšnem stanju se nahaja položaj telesa. Namen oblasti je upravljanje s telesom in temu so dodali pomen. »Vrhunski, rekreativni in šolski šport oblikujejo telesa posameznikov s pomočjo diskurzov zdravja, estetike, morale in drugih diskurzov, ki so postali del športnega« (Starc 2003, 19). Ideologija in nadzorovanje sta povezana tako, da oblast ne nadzoruje ljudi več s prisilo, vendar pa stalno uvaja nova sredstva identifikacije, katerim se ljudje popolnoma ne vedoči podredijo. Cilj vsake družbe tako predstavlja obvladovanje sledečih identifikacijskih mehanizmov nadzorovanja in discipline, katerim pripada naloga utrjevanja določene ideologije ter tako posredovati tudi na področje socializacije (Salecl 1993, 9–10).

Foucault izpostavlja, da subjekti danes še zdaleč niso svobodni, vendar so vsi zgolj ujeti v različna oblastna razmerja. Osredotoča se na nasprotja med obvladanim občestvom in oblastjo, na oblastne učinke, s katerimi obvladani nebi smeli biti zadovoljni (Vodeb 2000, 19). Ideologija danes deluje prefinjeno, saj ljudje niti ne prepoznajo njenega vladarja, proti kateremu bi morali protestirati. Če za srednjeveško oblast nekako velja, da ignorira posameznike in skrbi le za interese določenih skupin, naj bi v moderni državi nekako vladala svobodna misel, ki pa je ideološko vodena. V kolikor je subjekt, ki se ukvarja s športom, prepoznan kot subjekt, nad katerim se izvaja oblast, je skozi samo delovanje tudi že discipliniran, nadzorovan in obvladan, največji čar pa je v tem, da subjekt, ki bo to izvajal, ne bo tega niti zaznal. Foucault razume institucijo kot »privilegirano točko opazovanja oblastnih razmerij, ki pripelje do točke največje učinkovitosti« (Vodeb 2000, 21). Teza Foucaulta je, da je oblast ključna za oblikovanje identitete, s tem pa je zavrgel predstavo o subjektu, ki naj bi bil podvržen zunanji dominaciji. Dualizma subjekt-objekt se pojavita takrat, ko oblast postane ključna za oblikovanje jaza (Salecl 1993, 34). Subjekt se smatra kot učinek oblasti in ne kot nekaj, kar bi oblasti stalo nasproti, oblast je skonstruirala subjekta (Foucault 1991, 32).

2.2 ALTHUSSER

Ideologija je za Althusserja »sistem idej, predstav, ki prevladujejo nad duhom posameznika ali družbene skupine« (Althusser 2000, 83). Nobena družba ni hkrati možna preživeti brez teh sistemov, brez ideologije (Althusser 1980a, 317). Za svoj obstoj tako vsaka družba potrebuje svojo ideologijo, saj se šele z njeno pomočjo lahko

ljudje preoblikujejo in usposobijo, tako da bodo ustrezali eksistenčnim pogojem (Althusser 1980a, 321). Karl Marx je ideologijo dojemal kot nekaj praznega, kot imaginarno konstrukcijo, kjer realnost stoji zunaj nje same. Marx se je močno opiral na njeno izkoriščevalsko kapitalistično logiko, vendar pa je pozabil na to, da je njegov marksizem ravno tako mišljena ideologija. »Videti je bilo, kakor da vse napeljuje Marxa k temu, da bi izdelal teorijo ideologije. Po rokopisih iz leta 1884 nam v Nemški ideologiji sicer daje eksplicitno teorijo ideologije, vendar... ta ni marksistična. Kapital ima sicer res številne napotke za teorijo ideologij (najvidnejša je pač ideologija vulgarnih ekonomistov), ni pa v njem teorije ideologij same, ki je v veliki meri odvisna od teorije ideologij nasploh« (Althusser 2000, 84). Ljudje v svojem vsakdanu živijo svojo ideologijo in jo doživljajo kot predmet svojega sveta, vendar pa se tega ob enem ne zavedajo (Althusser 1980a, 319). Althusser (2000, 55–56) se nanaša na Marxa, ki je trdil, da je nujno pomemben predpogoj reprodukcije produkcija produkcijskih razmerij. Za reprodukcijo se morajo ustvariti determinirani pogoji, ki pa se morajo tudi reproducirati. Razdelil jih je na produkcijska razmerja in na produktivne sile. Reprodukcijska je osnovana okoli produkcijskih sredstev, saj brez stavb, strojev in podobnih temeljnih sestavin družba enostavno ne more funkcionirati, prav tako pa je potreben nekdo, ki bo te materialne predpogoje produciral (Althusser 2000, 56–57). Althusser je temu dodal, da je potrebno delovno silo tudi usposobiti in jo primerno plačati (mezno delo), produkcija delovne sile pa se v družbi izvaja zunaj delovnega procesa, torej v šolah, univerzah in drugih institucijah. Klasična šola si lasti moralna pravila, saj jo zanima le, če bo učenec pravilom pokoren, ne zanima pa jo namreč odnos do teh norm. Nadzor nad družino in otrokom preko šole vpeljejo še preostale tehnike nadzora (prevzgojne institucije, socialne službe) (Salecl 1991, 82). Družba se tako nauči določenih formano-družbenih pravil, kot so delitev dela, lepo vedenje, moralna pravila itd. Naučijo se podrediti ustaljenemu družbenemu redu, v šolah in institucijah se izvaja ideologija, realno stanje (Althusser 2000, 58–61). Althusser (2000) trdi da je klasično marksistično teorijo države nujno potrebno preseči. Zadostuje namreč klasična teorija, ki državni aparat definira kot represiven, kar seveda v marksistični teoriji omogoča vladajočim razredom, da si zagotovijo svoj status nadvlade nad podrejenimi.

V marksizmu se je ideologijo razumelo kot nekakšen »skupek idej in vidikov, s katerih je neka institucija (država) gledala na problem družbenih odnosov« (Vodeb 2000, 16). Althusser je bil mnenja, da imajo vse ideologije svojo zgodovino, in sicer v pozitivnem

smislu, kar pa pomeni da mora ideologija vsebovati strukturo, ki deluje tako, da je vse zgodovinska. »Na eni strani namreč menim, da je mogoče trditi, da ideologije imajo svojo zgodovino (pa čeprav jo določa v zadnji instanci razredni boj); na drugi strani pa mislim, da hkrati lahko trdim, da ideologija nasploh nima zgodovine, ne v negativnem pomenu (po katerem naj bi bila njena zgodovina zunaj nje), pač pa v absolutno pozitivnem smislu« (Althusser 2000, 86). Enako kot Freud, je bil tudi Louis Althusser mnenja, da je ideologija kakor nezavedno večna (Althusser 2000, 86–87).

Cilj vsake posamične oblasti je podrediti in disciplinirati posameznika. Ideološko podrejanje je bistvo ideologije, saj mora posameznika organizirati v številne družbene prakse z namenom, da se posameznik lahko identificira z ideali družbe (Salecl 1993, 170). Nadzorovanje in ideologija delujeta na posameznika zelo subtilno, saj družbo nadzorujejo mehanizmi identifikacije (subjekt se namreč oblasti podredi svobodno in ne zaradi prisile). Številni mehanizmi, ki opravljajo funkcijo nadzorovanja na ta način zgolj še utrjujejo ideologijo in tako posegajo v proces socializacije (Salecl 1993, 10). Althusser (2000) družbeno ureditev razume preko točke reprodukcije, državo pa definira kot državni aparat, ki ga definirata intervencijska in izvršilna sila. Državni aparati, kot so šola, uprava in vojska, so prepleteni z ideologijo in preko njih družba reproducira podrejene posameznike, ki lahko služijo družbi. Šoli pripada vloga vzgajanja človeka od mladih nog, saj ga nauči svojega mesta v načinu produkcije. Poleg tehničnega znanja šola vedno servira tudi ideološki profil delavca, saj ga nauči delovati po pravilih in ga vodi do njegovega mesta v sistemu. Delavci so potemtakem sposobni spoštovati zakone, dolžni so poslušati svoje nadrejene, nauči jih torej socialne vloge delavca. Šola skozi raznorazne stopne šolanja hkrati uči tudi kapitaliste, kako funkcionirati in voditi družbo iz vodilnih položajev, torej izuči vladajoče in vladane (Althusser 2000, 79–82). Althusser državne aparate razdeli na dva dela. Prvi del so institucije represije (vlada, policija, sodišče), drugi del pa so ideološke institucije državnega aparata, kamor uvrščamo politične stranke, kulturo, družino in šolo. Althusser (2000) je ideološke aparate definiral kot realnosti, ki se reflektirajo v obliki ustrezno specializirane institucije. Način, kako se državni aparati, ki so prežeti z ideologijo, razlikujejo med seboj, se nahaja izključno na ravni njihovega delovanja. Država z ideološkimi aparati določa in uzakoni družbeni sistem, hkrati pa ideološki aparati zavzemajo del civilne družbe. Medtem ko na drugi strani raven politične države tvori s pomočjo represivnih aparatov, ki temeljijo na represiji (Salecl 1993, 142).

Aparat, ki bi bil podvržen zgolj represiji ne obstaja (Althusser 1980b, 51–53). Državni aparat posameznika prisili k učenju ideologije ter si ga na ta način podreja. Vladajoča ideologija vseskozi ostaja v boju za poenotenje, saj je prisiljena stremeti k temu, da se država poenoti, ker je to njena naravna tendenca, vendar pa se na tem mestu vedno odvija ideološki boj proti vladajočim ideologijam, ki so vladale pred njo, kot tudi konkurenčnimi, ki si želijo izboriti hegenomno mesto. Vse skupaj predstavlja sklenjen krog, ki se vedno znova začneja (Althusser 2000, 114–115). Razredni boj poteka konstantno in je v svojem obsegu latenten, jasno pa je, da se ga v nekaterih ideoloških aparatih sploh ne vidi, saj je moč opaziti zgolj njegove rezultate (vzgajanje otroka).

Teza Althusserja je, da ideologija predstavlja imaginarno razmerje med realnimi življenjskimi pogoji in individuumi, posamezniki (Althusser 2000, 64). Ideologija v svojem bistvu predstavlja nekakšno imaginarno platformo in je brez ustrezne realne oblike. Ideologija zavzema politično in materialno osnovo percepcije, ki jo tako posamezniku uspe ponotranjiti in ustvariti lasten imaginarij življenja. Ideologija poseduje materialno eksistenco, kar predstavlja, da imajo ideje, ki gradijo ideologije materialno eksistenco (Althusser 1980b, 68). Individuum vzpostavi določeno vedenje ter se udeležuje urejenih praks ideološkega aparata, kjer bo v skladu z določenim namenom ideološkega aparata tudi prilagajal svoje obnašanje ter rako podrejal pravila, ki jih aparat zahteva. Eksistenca idej je zapisana v ritualih in praksah, ki jih opredeljujejo ideološki aparati (Althusser 1980b, 68–71).

Proces obvladovanja in manipulacije z množicami je eden najstarejših manipulativnih procesov v zgodovini razvoja človeka kot homo politicusa. V kontekstu tega problema lahko althusserjevsko – marksistično trdimo, da je država razumljena kot represivni aparat, kot nekakšen »stroj«, ki nudi vladajočim razredom, da si zagarantirajo nadvlado nad delavci. Psihoanalitsko bi temu sloganu lahko rekli tudi »kontrola užitka« ali pa »nadzor duš«. Vse paradigme, ki s pomočjo ideologije oblikujejo človekov duševni aparat, so povezane z načelom ugodja (Vodeb 2000, 17). Cilj ideologije je tako mogoč zgolj preko subjekta. Slednji predstavljajo ključno kategorijo vsake ideologije, v kolikor jih slednja preobrazi v subjekte. Vsi ljudje, ki se neprestano udeležujemo ritualov smo tako subjekti, kar nas zgolj ozavešča o neprestanih praksah ideologije (Althusser 1980, 74).

»Ideologija interpelira individuume v subjekte« (Althusser 2000, 72). Ideologija deluje preko procesa interpelacije, kjer se individuum preobrazi v subjekt. Subjekt se opredeli v odnosu do avtoritete ter na ta način prepozna samega sebe v skladu s prevladujočo družbeno ideologijo. Subjekt proces interpelacije dojema kot nekaj svobodnega in ima pri tem lastno presojo ter obenem povsem ozavesti družbeno ideologijo. Država nadzoruje in vzgaja subjekte, katerih cilj bo družbeno sodelovanje in svobodno soglašanje (Althusser 2000, 80). Avtor diskurza je vedno subjekt. Sicer obstaja diskurz zunaj samega subjekta, ki se poimenuje kot znanstveni diskurz, vendar pa je človek po naravi ideološko naravnana žival (Althusser 2000, 96). Ideologijo v družbi preučujemo ravno s pomočjo funkcije interpelacije. Interpelacija se odzove na ideološko interpelacijo kot se odzove na naslonitev, primer poziva policista na ulici. Ideologija v tem primeru deluje samoumevno, saj subjekt vedno prepozna, kdaj je nagovorjen in kdaj ideologija deluje proti njegovi volji. Številne materialne prakse ideologije se v praksi kažejo v ritualih kot so stisk rok, pozdravi itd. Mehanizem interpelacije je vedno prisoten preko kategorije subjekta (Althusser 2000, 96–99). Vsak individuum se počuti ogovorjenega, na njem pa je, da se na to odzove kot subjekt. Teren ideologije, kamor naj bi bil subjekt postavljen, je skreiran že v naprej, doseže ga pa lahko zgolj in samo z ideološkim diskurzom. Individuum je interpeliran v ideologijo z delovanjem v družbi, pri čemer je njen smisel ideološki (Močnik 1999, 15). Posamezniki delujejo v sklopu logike, izvršujejo namreč prakso, ki ima zanje in za ostale pripadnike družbe določen smisel, ki pa je ideološko posredovan. Vselej ima ideologija materialno eksistenco, kar pomeni, da vedno obstaja v praksi, bodisi v praksi aparata ali v praksi individuum. Eksistenca pa ima materialne učinke in je vedno materialna. V primeru, da subjekt veruje v boga, bo on vedno deloval v skladu ideologije, ki ga bo usmerjala. Subjekt deluje v materialnih praksah, ki se materializirajo skozi ideologijo (Althusser 2000, 91–93). Ideologija se osredotoča na posameznika, ki deluje, saj je ideološki diskurz formuliran na vrednostnem sistemu. Althusser je preko ideoloških diskurzov pokazal pot tudi preostalim diskurzom, ki so imeli drugačna teoretska ozadja. Stari Rim je obvladoval subjekte direktno preko načela užitka. Država in cerkev sta kontrolirali državljane ter jih prisilili k pokori. Duhovniki so skovali številne laži z namenom, da bi ljudje mislili, da ubogajo Boga, v resnici pa so ubogali njih same. To je samo eden izmed številnih primerov, ki jih je bilo skozi sam razvoj institucij in države same precej več (Vodeb 2000, 18). Althusser je poleg svoje teorije ideologije dodal še eno zelo

pomembno opombo. Tako kot za ideologijo, tudi za subjekte velja, da nimajo zgodovine in so vselej že subjekt. Subjektiviteto človek dobi že ob rojstvu, saj že takrat tvorimo del rituala, ritual zbiranja otrokovega imena pa se zgodi že nekaj časa pred rojstvom. Med odraščanjem otroka spremljajo ideološki rituali, ki jih je raziskoval že Freud (Althusser 2000, 101).

Moderna država, takšna kot jo poznamo danes, vrši nadzor preko državljanov predvsem z vidika ideološkega aparata. Represivni aparat, ki je v zgodovini igral enormno vlogo, je dandanes stopil malce bolj v ozadje. Množice so manipulirane na prefinjen, subtilen način (Vodeb 2000, 18). Situacija, v kateri se je znašel šport, je seveda zanimiva iz več razlogov. Teoretiki se z načinom nadzorovanja v športu niso prav veliko ukvarjali oziroma niso prišli dlje od teze, da je šport pač sredstvo politike. Vodeb (2000) pravi, da je športna ideologija postala ključen element ideološkega aparata države. Posameznikovo ukvarjanje s športom dobi v ideološkem diskurzu a priori nadzorovalno-oblastno obeležje.

2. 2. 1 MATERIALNOST IDEOLOGIJE

Ljudje si v imaginarni ideologiji predstavljajo svoje realne pogoje, medtem ko se imaginarne predstave nahajajo v središču vsake sleherne ideologije. V ideologiji se ne predstavlja sistem realnih razmerij, ki vladajo nad individuumi, temveč razmerje med individuumi in realnimi razmerji, ki pa je imaginarno (Lešnik 1997, 22). Ideološki aparati za človeka, ki deluje v družbi, predstavljajo nespodbitno realnost, in ideologija, ki jo uvidi Althusser, predstavlja samo »družbeno tkivo« (Lešnik 1997, 23). Eksistenca ideologije je materialna, saj se vedno nahaja tudi v praksi – ideološki aparati.

Individuum [...] se vede tako ali drugače, privzame tako ali drugačno praktično vedenje in se, še več, udeležuje nekih urejenih praks [...], ki jih je kot subjekt pri polni zavesti svobodno izbral. Če verjame v Boga, hodi v cerkev, k maši, kleči, moli, se spoveduje, dela pokoro (svoj čas je bila ta v vsakdanjem pomenu besede materialna) in se seveda kesa in nadaljuje itn. Če verjame v Dolžnost, se bo vedel pač temu primerno, kako je vpisano v ritualnih praksah, ki ustrezajo pravilom lepega vedenja. Če verjame v Pravico, se bo brez razpravljanja podvrgel

pravilom Prava in bo morebiti celo protestiral, kadar bo kdo prekršil ta pravila, podpisoval peticije, se udeleževal manifestacij itn. (Lešnik 1997, 24).

Vsakdanje življenje poteka po usklajenih ideoloških praksah, torej ideologija ni zgolj zaobsežena v človekovem odnosu do stvari, temveč je materialno navzoča. Lešnik (1997), ugotavlja da »ideje« človeškega subjekta obstajajo v njegovih dejanjih. Slednja so vključena v prakse, ki so urejene preko ritualov, kjer si prakse izborijo mesto materialne eksistence ideološkega aparata. Bodisi gre lahko za kratko mašo v cerkvi ali pa nogometno tekmo v nekem športnem društvu.

3 IDEOLOGIJA ZDRAVJA

Na zdravje lahko gledamo tudi ob predpostavki, da se ga lahko uporabi kot sredstvo za uveljavljanje določenih interesov. O zdravju lahko razmišljamo tudi kot o ideologiji, kar velja tudi za promocijo zdravja. Slednja je v prvi vrsti politični koncept, ki z vstopanjem v oblastne diskurze povezuje delovanje številnih politik (Kamin 2006, 9). V ospredju zdravstvenega diskurza in samoaktualizacije prihaja posameznik. Pojem zdravja deluje v diskurzu kot naravno dan in enako vrednoten. Zdravje tako postane ena izmed močnejših ideologij sodobnih zahodnih družb, hkrati pa služi tudi kot sredstvo, ki deluje v skladu z neoliberalnimi interesi. Številni akterji namreč zdravje izrabljajo za reprodukcijo družbenih razlik in odnosov moči (Fairclough 1995, 17; Thompson 1990). Diskurz oblikuje svet, o katerem se govori. Dominantni diskurzi močno vplivajo na oblike razmišljanja, ki jih imajo posamezniki, njihovem občutenju in percepciji zdravja (Lupton 2003, 51). »Diskurzi so pomenljivi in hkrati produktivni, saj prinašajo na dan nekaj, kar je vidno, obenem pa odpravljajo nove napake ali delajo nove napake« (Ule 2003a, 38). Produkcija diskurza je v vsaki družbi organizirana, nadzorovana in razdeljena na številne preostale segmente. Njihova vloga je, da odvrnejo moči in nevarnost diskurzov. Naloga režima je produkcija znanja in menjavanje diskurza (Foucault 1991, 4–5). Percepcija zdravja in ideologije poseduje največjo moč takrat, ko ljudje postanemo del nje. Medicinska doktrina izvaja izjemno močan ideološki pritisk na posameznike, vendar pa se tudi sama nahaja pod družbenimi oziroma kulturnimi vplivi. Definicije zdravja in skrbi za zdravje posameznikom posredujejo številne preostale vrednote in zahteve (Kamin in Tivadar v Kamin 2006, 26). Medicina poseduje ogromno institucionalno moč, saj določa normativno sprejemljivo kvaliteto življenja (Ule 2003a, 62).

Sistem javnega zdravstva deluje tako, da v organizacijo vpeljuje več tržnih mehanizmov, ki začne o zdravih in bolnih ljudeh razmišljati kot o potrošnikih zdravja. Propaganda zdravja velja danes kot ena izmed najbolj subtilnih in močnih oblik nerepresivnega izvajanja oblasti nad življenjem posameznikov. Nekateri avtorji namreč ideologijo zdravja in zahodno medicino obravnavajo kot nadomestek religije. V kolikor posameznik upošteva in spoštuje nasvete in priporočila, ki mu jih za življenje posreduje medicina, deluje v družbeno dobrobit. Naložba v zdravje danes postaja neprecenljiva in je najmanj, kar posameznik lahko postori za družbo in zase. Diskurz bolezní je v zadnjih 20. letih zamenjal diskurz zdravja. Ohranjanje zdravja se spreminja v svojevrstno ideologijo, ki potencialno lahko nadomesti vero v odrešitev in religijo. Zdravje je postalo cilj po sebi in ne sredstvo za doseganje življenjskih ciljev. Vzdrževanje fizične kondicije, odpoved kajenju, alkoholu, urjenje teles so postale vsakdanje prakse discipline in samonadzora nad telesom in življenjskim stilom posameznikov. Zdravje je postalo statusni simbol (Kamin 2006, 135). Zdrav in vitalen način življenja je v moderni družbi zelo cenjen. Ideologija zdravja generalizira pričakovanja tako, da ljudem nalaga nove naloge, npr. skrb za zdravje, dober izgled, optimizem, mlado telo (Ule 2003b). Če ne delamo tako, »kot bi morali«, človek dobi slabo vest, saj smo ponotranjili »pravilno« delovanje telesa, ki ga definira medicina, uresničujemo pa ga mi sami, torej gre za neke vrste samonadzor. Nove politike javnega zdravja zahtevajo od ljudi več odgovornosti in skrbi za svoje lastno zdravje, ki postaja tržna niša kapitalizma (Ule 2003a, 41–52). Sleherni posameznik je namreč »dolžan biti zdrav« družbi. Tveganje za zdravje se namreč obravnava kot posameznikovo nesposobnost poskrbeti zase, bodisi zaradi manjka znanj ali zaradi iracionalnosti (Greco 1993). Medikalizacija si je prilastila vsakdanje življenje, odnose, prehrano, športne prakse, vzgoje itd., gre namreč za proces, ki ga ideologija zdravja predstavlja kot cilj samega po sebi, saj v naši družbi kotira zdravje kot vrednota zelo visoko. Diskurz zdravja prevladuje tako v javnem kot v zasebnem življenju posameznika. Zdravje postane vrednota sama po sebi in predstavlja ideologijo sodobnega človeka (Ule 2003a, 42–43). Vendar pa ima posameznik v »zdravizmu« vseeno možnost izbire. Posameznik se z neupoštevanjem smernic zdravega vedenja racionalno odloči, da bo tvegati bolezen. Vsak del bivanja je danes postal medikaliziran, saj je vprašanje kategorizacije, kaj je zdravo in kaj ne, prešlo v vse pore družbenega življenja (Kamin 2006, 43).

Zdravizem privzema vreščič moralizem. S tem, ko usmerja vso pozornost na to, kaj lahko sami naredimo zase, pririne v ospredje odgovornost in krivdo. Odgovornost zase sicer ne gre enačiti s krivdo. A vendarle, če je odgovornost zase stvar ideologije, ki se izključno osredotoči na vedenje, motivacijo in emocionalno stanje; če je odgovornost stvar ideologije samo izpolnitve, ki vztraja pri tem, da sta sprememba in zdravje odvisna od individualnih izbir, potem je slabo zdravje verjetno zadeva individualnega neuspeh (Crawford v Kamin 2006, 46).

Daleč najbolj odmeven in vpliven pri samem razvoju zdravja in medicine je bilo delo francoskega filozofa Foucaulta. V interpretaciji bolezni in zdravja obstajajo medkulturne razlike, ki pa so lahko diametralno nasprotne od »objektivnega« zahodnega biomedicinskega modela zdravljenja. Foucault izpostavlja družbene odnose in moč tistih, ki preko medicinske prakse soustvarjajo medicinsko znanje. Foucaultova analiza vednosti je igrala odločilno vlogo pri razvoju kritične epistemologije sociologije medicine, ki preučuje, kako so bile kategorije bolezni in zdravja uporabljene za nadzor populacije in posameznikov (Turner v Kamin 2006, 29). Po ugotovitvi Foucaulta (1994) je zdravje v predhodnem medicinskem pogledu povezano s poslušnostjo, prožnostjo in krepostjo, ki so se pod vplivom bolezni spreminjali. Medicina je služila regeneraciji. »Nov« pogled medicine ima nalogo normalizacije delovanja organov, saj gre za discipliniranje teles v skladu z zdravstvenimi normami, pri čemer je reševanje problemov, ki jih bolezni povzročajo, usmerjeno k odstranjevanju njenih simptomov. S tega vidika sta bili normalizacija »zdravja« in standardizacija idealni priložnosti, da lahko medicina vstopa med oblastne diskurze in krepí vlogo pri ureditvi posameznikovega družbenega življenja (Foucault v Kamin 2006, 31).

4 ŠPORT KOT INSTITUCIJA

Pod pojmom institucija poznamo simbolne organizacijske sheme, kjer so posamezniki med seboj podvrženi določnim mestom in kjer delujejo. V številnih institucijah, kot so družina, šola, šport, zakon si nasproti stojijo tudi nasprotujoči si diskurzi. V svojem bistvu je vsaka institucija zgolj konvencija, ki mora prerasti v legitimno institucijo družbe (Starc 2003, 39). Osnovno konvencijo, na kateri sloni institucija športa, predstavljajo pravila. »Brcanje usnjenelega okroglega predmeta po cesti ni šport, ker ni postavljen v ustrezní kontekst, v katerem bi ga ljudje lahko razumeli, po drugi strani pa

je ista praksa postavljena na travnato igrišče z dvema ekipama, ki skušata usnjeni predmet s pomočjo brc in udarcev z glavo poslati v nasprotnikova vrata, prepoznana kot nogomet« (Starc 2003, 40).

Levi-Strauss je z izrazom institucija mislil na prvino v družbeni organizaciji, ki naj bi predstavljala preplet institucij. Slednje so funkcionalne z izjemo tiste, ki ji pravi ničta institucija. »Institucija je tako sponka, ki veže posameznike in posameznice z družbeno strukturo in v družbeno strukturo ali, narobe, družbeno strukturo povezuje s posamezniki in posameznicami, ki pripadajo družbi in »sestavljajo njeno strukturo« (Močnik 1999, 118). Institucija je tista, ki vzpostavlja razmerje »tiho pričakovanega« do »skrbno načrtovanega«. Malinowski v *Znanstveni teoriji kulture* pravi, da je antropološka analiza institucije možna, v kolikor si ne zastavimo vprašanja o njeni funkciji. Šport se lahko prezentira tudi skozi neformalno institucijo, v kolikor se znotraj samega športnega dogajanja oblikujejo njegove pod institucije – klubi, društva, raznorazne organizacije, potem lahko teorijo Malinowskega apliciramo tudi na šport. Država igra vlogo mega institucije, vendar pa se lahko ljudje tudi preko drugih lastnih virov organizirajo in dogovorijo, da bodo določene družbene užitke, morebiti tudi športne, organizirali po lastnih pravilih (Vodeb 2002, 50). » Ljudje, ki hočejo doseči kakršenkoli smoter, priti do kakršnegakoli cilja, se morajo organizirati« (Malinowski v Vodeb 2002, 55).

Dreyfuss in Rabinow (1982) sta diskurze označila kot načela, ki posebej mrežo pomenov, slednja pa proizvajajo in podpirajo odnose med vsem, kar je mogoče misliti oziroma videti. Takšen način tako omogoča športnikom, da postanejo subjektivirani. Polje vednosti je v zadnjih nekaj desetletjih napredovalo do te mere, da so ljudje sposobni povezati določene telesne prakse s športom, tiste, ki jih izvajajo pa so karakterizirani kot športniki. Tako kot športniki so se tudi gledalci podvrgli enotnemu diskurzu. Skupaj z oblastnimi odnosi se vedno sorazmerno razvija tudi vednost, ki ljudem omogoča dojemanje sveta, v katerem delujejo. Strukturira miselni milje, v katerem poteka klasifikacija in načrtovanje možnih odgovorov na določen dogodek (Starc 2003, 40).

Vednost je torej tisto, o čemer lahko govorimo v neki diskurzivni praksi, ki je s tem specificirana: področje, ki ga konstituirajo različni objekti, ki bodo ali pa ne

bodo dosegli znanstvenega statusa, [...] prostor, v katerem lahko subjekt zavzame stališče, da bi govoril o objektih, s katerimi se ubada v svojem diskurzu, [...] vednost je tudi polje koordinacije in podreditve izjav, kjer se pojmi pojavljajo, se definirajo, se aplicirajo in se transformirajo [...] naposled definirajo neko vednost možnosti rabe in apropiacije, ki jih ponuja diskurz (Foucault v Starc 2003, 41).

Moderni šport je že v začetku 18. in 19. stoletja funkcioniral na ravni institucije, ki je upravičenost obstoja opravičevala z naravno potrebo po gibanju. Za uveljavljanje legitimnosti, čemur lahko rečemo oblastni mehanizem, vsaka institucija potrebuje vednost, s katero utemeljuje dominantne diskurze in vzpostavlja svojo resnico (Foucault 2001b, 31). Legitimnost je proces, pri katerem gre za potrjevanje vednosti s pomočjo disciplin, ki si nadenejo videz znanosti. Oblast proizvaja vednost. Oblast je tista, ki razporeja na mesta v diskurzih, s katerih nato delujejo. Klasifikacija poteka s pomočjo oblastnih mehanizmov, ki jih Foucault (1999, 417) poimenuje ločitvene prakse. Telo ni bilo več dano od boga, ampak je postalo projekt, na katerem so posamezniki delali vse življenje (prim Foucaulta v Starc 2003, 45). »Fenomen, ki ga imenujemo posplošeno šport – športna dejavnost – športna kultura – izvira iz človekove biti. S športno dejavnostjo ustvarja človek specifični svet, z merili, lastnimi športu – in je torej per definitionem ustvarjalen. Šport v najširšem pomenu je torej biotična in socialna potreba« (Doupona in Petrič v Starc 2003, 42).

Institucije športa so se s časom institucionalizirale. »Pokončna drža brez rok v žepih, kratki lasje, čisto, dobro umito telo, preprostost, urejen in čeden izgled, aktina udeležba pri organiziranem športu, redna telesna vadba, sposobnost in dobro zdravje ter predvsem čvrsto telo so sestavljali bogaboječega, poslušnega, delovnega in spoštovanega posameznika« (Hargreaves v Starc 2003, 48).

5 IDEOLOŠKI DISKURZ SKOZI ŠPORT

Namen države je povečati število tistih, ki se redno organizirano ali neorganizirano ukvarjajo s športom zaradi zdravja, dobrega počutja, druženja ali osebne uveljavitve. Država to uresničuje predvsem:

- *z izobraževanjem profesionalnih in amaterskih strokovnih kadrov;*

- *z zagotovitvijo gradnje športnih objektov in druge infrastrukture*
 - *z ohranitvijo naravnega in z racionalizacije grajenega športnega prostora s skrbjo za športno in učno uspešnost nadarjenih za šport;*
 - *s podporo vrhunski športni ustvarjalnosti;*
 - *z razvojem športne stroke in znanosti;- z redno šolsko in zunajšolsko dejavnostjo otrok in mladine;*
 - *s povečanjem števila aktivno zaposlenih v športu;*
 - *s povečanjem proizvodnje in prodaje športnih izdelkov in storitev.*
- (Vodeb 2000, 23).

Teorizacija športa kot sredstva ideološkega aparata države se v trenutku obrne v foucaultevsko smer. Fokusiramo se na tisto, kar se v športu ne kaže kot politično. Vodeb (2000) pravi, da na šport in državo ne moremo gledati mimo optike nadzorovanja. Konkretnije se je lotil analize publikacije, ki jo je v letu 1997 izdalo Ministrstvo za šolstvo in šport z naslovom Šport v Sloveniji 92–96. Vodeb (2000) vpelje v ideološki diskurz koncept kastracije kot mesta okrog katerega se strukturirajo druženi fenomeni – v športu. Država je tista, ki ima »namero«, v katerih aktivno vlogo igrajo človek-državljan-športnik kot objekt namere in aktivnosti. Država v tem primeru predstavlja oblastno institucijo, ki ima korist od svoje namere. Obenem si želi povečati tudi število tistih, nad katerimi bo vršena regulacija z vsemi sestavinami urejanja in nadzora. Namen je dvigniti kvantiteto državljanov kot športnikov. Šport državi predstavlja sredstvo, skozi katerega lahko nadzoruje in regulira. Državi je konec koncu vseeno, ali se množica zamoti s športom organizirano ali rekreativno, zanjo šteje zgolj permanentnost v »zamotenju« občinstva. Po zakonu »bolje nekaj, kakor nič«, se je država sprijaznila tudi z neorganiziranimi oblikami športa (Vodeb 2000, 25).

Država poseduje teorijo o vzroku »športanja«. Analiza frekvenc odgovorov v zadnjih raziskavah eksplicitno izpostavlja vpliv zdravja v športni motiviki, predvsem v elementu rekreacije na prvo mesto v izbiri motivov, ki jih športniki navajajo v svojih anketah in intervjujih. Fikcija, da se ljudje s športom ukvarjajo zaradi zdravja, je prva kategorija, ki jo mora znanstveno-teoretski diskurz napasti, v kolikor se želimo dokopati do resnice v ideoloških praksah, ki so povezane s športom (Vodeb 2000, 26). Država kot oblastno dominantna institucija je tista, ki ima za svoje ideološke namene

pripravljena tudi sredstva in tehnologije. Človek predstavlja instanco, ki po definiciji opravlja nadzor v imenu države. Foucault je slednjo paradigmo, ki je znana že skozi vso zgodovino, izjemno dobro predstavil v kontekstu Panoptikona. »Izobražen kader«, ki ga država ustvarja, je tisti, ki bo v latentnem imenu države vrnil nadzor nad športnimi dogajanja v Sloveniji. V ta namen je bila v Sloveniji vzpostavljena tudi institucija, ki vzgaja primeren kader. Država je vsekakor tista, ki poleg nadzorovanja športnikov hrepeni tudi po njihovih dosežkih, s katerimi dokazuje svojo superiornost, upravičenost do družbenega sistema in uspešnost v politiki vodenja svojega naroda. Drugo sredstvo državnega nadzora oziroma instanca so športni prostori oziroma objekti, ki predstavljajo prostor nadzora. Nadzorovanje mora potekati samodejno tudi, kadar nadzor nad množico ni zagotovljen preko strokovnega kadra. Kvalitetni, urejeni in predvsem številni športni objekti imajo v nadzorovalni in disciplinatorni ideologiji privilegiran status. Z izbrano lociranimi športnimi objekti se vselej ve, kje se nahaja mladina oziroma celotno športno občestvo. Država je dolžna skrbeti tudi za infrastrukturo, saj morajo biti športni objekti ljudem dostopni. »Ukvarjanje s športom« v kombinaciji s »skrbjo za zdravje« postane eden vodilnih državnih ideoloških mehanizmov nadzorovanja in discipliniranja (Vodeb 2000, 26).

Državo poleg nadzora in discipliniranja skrbi tudi za »bahavi« občutek nje same kot političnega organa. Njen mednarodni renome in vpliv se meri tudi v uspešnosti njenih športnikov, zato je logično, da državo »skrbi«, ali se bodo športniki izkazali v svetovnem merilu. Državni fokus se seveda osredotoča na tisto populacijo, ki je najbolj labilna in to so otroci in mladina. Cilj je med njimi poiskati talentirane posameznike ter jih s športom »začarati«, ko pa ti nadarjeni potenciali preidejo v člansko konkurenco, se država zelo potihoma in skrivnostno umakne. Subjekt oziroma mladostnik je takrat že prežet s športno željo in je jasno, da se bo s športom »zabaval« še naprej, četudi državne »pomoči« ne bo več. Slednje izkoriščanje športnega užitka je kapitalni zaveznik ideoloških praks, ki jih lahko opazimo danes (Vodeb 2000, 27). Vodeb (2000) poudari, da država le delno finančno podpira »vrhunsko športno ustvarjalnost«. Sistemska finančna pomoč, ki jo šport črpa iz proračunskih sredstev, je izjemno omejena, medtem ko moralne podpore športu ne manjka. Država si na ta način pomaga z različnimi fundacijami in loterijskimi sredstvi. Namen športnikov je seveda prizadevanje, da bi »država financirala njihove užitke«, vendar pa je njihova zahteva po državnem denarju povsem legitimna, saj so namreč ljudje tisti, ki kupujejo vstopnice za njihove tekme

zaradi njihovih tekmovalnih uspehov. Država ima v tem segmentu v »rokah škarje in platno«. Slednja ne želi nobenega stihijskega početja, zato seveda skrbi za razvoj stroke in znanosti, ki sta povezana in sledita razvoju športa (Vodeb 2000, 28).

Vodeb (2000) pravi, da šole predstavljajo vlogo regulativne in nadzorovalne institucije, ki ima pokrito vso državo. Država se ne zanaša le na klube, v katerih se primarno ukvarjajo s športnimi dejavnostmi, ampak se zavaruje tudi s šolo. To zavarovanje je z ideološkega vidika legitimno. Mnogo teritorialnih enot po državi seveda ni dobro klubske pokritih, ker nimajo dovolj športnih društev in klubov, zato šole še vedno stojijo v rezervi in prevzemajo dominantno vlogo in konstantnost »vcepljanja« športa v vrednostni sistem mladine in otrok. Država je dolžna zagotoviti profesionalni kader, saj na ta način celoten učinek podvoji. Na ta način bo zagotovljena večja učinkovitost nadzora in regulacije športa zelenih množic, poleg tega pa bo tudi strokovnost samega trenážnega procesa večja, kar se bo posledično pokazalo v številki vrhunskih športnikov (Vodeb 2000, 28). Šport in športna industrija sta v zadnjih nekaj letih naredila velik korak naprej. Industrija, ki je vezana na šport, je po zadnjih merjenjih prešla celo rang avtomobilske industrije. Država se seveda jasno zaveda, da šport predstavlja zakladnico finančno-gospodarskih transakcij, kar seveda s pridom izkorišča. »Toliko denarja, kot ga ljudje namenijo za šport, ga verjetno namenijo za redko katero drugo dejavnost« (Vodeb 2000, 28). Želja države je vsekakor tudi, da bi ljudje šport prepoznali kot profitno dejavnost, saj se športna ponudba lahko poveča ravno na račun malih podjetnikov in zasebnih športno-rekreativnih centrov. Namreč, večja kot je ponudba, več možnosti je, da bo preokupiranost ljudi s športom večja, kar nas zoper popelje do konteksta reguliranja in nadzorovanja (Vodeb 2000, 28).

V Sloveniji imamo zelo visoko raven športne kulture, saj se kar 60 odstotkov ljudi vsaj občasno ukvarja s športom. Glavno mesto je glede na število prebivalcev v malce bolj podrejenem položaju, vendar ima veliko preostalih alternativ. Možnosti za množični šport je veliko več, kot so izkoriščene, razlog pa tiči v manku civilnih pobud (Macura 2011). »Primarna vloga gibanja in rekreacije je osebna regeneracija, napredovalna vadba je zgodba zase« (Macura 2011). Poceni oblika športnega gibanja v tržni družbi seveda kotira najnižje, saj za nikogar ne predstavlja posla, dobička. Pri cenejših projektih ni interesa, da bi jih uresničili, ker nihče ne vidi v tem poslovnega interesa (Macura 2011). Vadba na prostem je precej odvisna od športne kulture in življenjskih

navad posameznika. Vadbo je potrebno spodbujati tudi s preprosto opremo na trim stezah ali v parkih, ki ljudi pritegnejo k dejavnosti. Namen teh naprav je povod za začetek vadbe, ki ima potencial sprevreči se v navado. Poleg tega predstavlja tudi prijetno druženje in vzpostavljanje medosebnih odnosov. Ljubljana tu lahko naredi več, za to je veliko možnosti (Macura 2011).

Ambicija, ki jo država izkazuje s tem, ko svoje kompetence razširja na civilno sfero, je včasih nevdružna ravno za te društveno-civilne ustanove kot institucije (Vodeb 2000, 30). Država želi ljudstvu ponuditi športne spektakle, ki so se že v zgodovini pokazali kot idealno sredstvo kanalizacije in nadzora viška energije. Skozi spektakel se disciplinira množica. Občestvo si »kruha in iger« (beri užitkov), dejansko želi. Skozi mehanizme oblasti se to odrazi v kontroli užitka. Zdajšnji ideološki mehanizmi ne delujejo več pod principom »kontrole užitka«. V strukturi ideoloških mehanizmov je evidenten premik v smeri vzajemnosti užitkov z namenom, da bi si obstoječa oblast zagotovila prostor. »Ponujam ti užitek, toda pusti mi oblast« (Vodeb 2000, 30).

Intenca države je usmerjena k množičnosti, skozi optiko ideološkega diskurza je bolj primarna množičnost oziroma povečanje števila porabnikov športnih storitev kot pa velik dobiček in učinek. Glorifikacija lepote telesa, promocija zdravega načina življenja, mladost, športnost, predstavljajo sredstva oblastnih tehnologij ideoloških mehanizmov in paradigem (Vodeb 2000, 30).

6 ŠPORT

Zgodovina športa je močno povezana z načinom, kako so ljudje živeli v posameznih obdobjih. Tekmovanja so se začela razvijati iz tistih sposobnosti, ki jih je človek opravljal vsakodnevno. Metanje kopja, tek, lov, jahanje in streljanje z lokom so bile dejavnosti, ki so bile ljudem poznane tako v času vojne kot v prostem času. Šport navsezadnje izhaja iz človeške igre, se pravi, da ga spremlja od začetka njegovega življenja pa do konca. Temelji športne panoge so se postavili z atletiko. Slednja športna dejavnost v sebi združuje več elementov naravnega gibanja, saj ponuja širok spekter spretnosti in sposobnosti, ki tvorijo človeško celoto, kot so spretnost, moč, hitrost in vzdržljivost. Po nekaterih arheoloških odkritjih so bile športne dejavnosti že zelo zgodaj razvite na različnih koncih sveta. V antičnih Atenah so imele športne igre izjemen

pomen na področju kulture, politike in gospodarstva. Tak dogodek so predstavljale olimpijske igre, ki so se sprva odvijale v naselju Olimpija na Peloponezu v državi Elidi. Igre so se in se še danes prirejajo na vsake štiri leta (Čoh in Uranjek 1997, 21). Antične olimpijske igre so načeloma trajale pet dni, najpomembnejša tekmovanja pa so se odvijala v elementih, ki jih danes predstavlja atletika. Najbolj spoštovana in hkrati tudi najtežja disciplina je bil peterboj, bolj znan kot pentatlon (tek, skok v daljino, met diska, met kopja in rokoborba) (Čoh in Uranjek 1997, 45).

V 19. stoletju so se izoblikovali raznorazni gimnastični sistemi, najbolj znana med njimi pa sta bila turnerstvo in sokolstvo, ki sta zelo natančno in formalistično predpisovala potek gimnastičnih vaj in določenih gibov. Obe gibanji sta bila organizirani po vzoru vojske, telovadnice pa so predstavljale enter njihovega dogajanja. Sokolski izleti so veljali za prave spektakle, na katerih je sodelovalo po več tisoč ljudi (Starc 2003, 34). Beseda turner ni pomenila zgolj telovadca v tehničnem smislu, temveč tudi telovadca, v katerem sta nemška meščanska zavest in vadba tesno povezana (Stepišnik 1968, 34). Turnerji so veljali kot skromni ljudje glede hrane in pijače, medtem ko so bili tobačni izdelki in alkohol strogo prepovedani. Telesna praksa je obenem tudi reproducirala vednost o »nemškem« telesu, ki je vedno temeljila na: disciplini, natančnosti, uniformnosti, moči in razumu. Podobno je veljalo tudi za sokolstvo, katerega začetnik je bil Čeh dr. Miroslav Tyrš (Starc 2003, 34–35). Tyrš in Jidrich Fugner (1822–1865) sta leta 1862 ustanovila Praško telovadno jednoto (društvo), ki se je kasneje poimenovala Sokol (Šugman 1998, 20).

Moderni šport, kot ga poznamo danes, je svoje korenine našel v Angliji, ki so kot prvi pristopili k vodenemu in organiziranemu načinu vadbe. Beseda šport se je prvič pojavila v Angliji v 17. stoletju, njen izvor pa je izključno romanski, »disportare«, kar pomeni zabavati se. Zasedimo pa lahko tudi frazo »oditi ven skozi mestna vrata«, kar se verjetno navezuje na dejstvo, da so imeli Rimljani postavljen svoj teren za vadbo zunaj mestnega obzidja (Stepišnik 1968, 43), (Šugman 1997, 24). Ob koncu 19. stoletja so se tako že pojavile prve mednarodne športne federacije. Leta 1894 je bil ustanovljen CIO (Mednarodni olimpijski komite), čigar naloga je bila renovirati olimpijske igre. Prvi Olimpijski dan so tako praznovali 23. junija istega leta v Grčiji, Kanadi, Švici, Veliki Britaniji in Urugvaju. Prve novodobne olimpijske igre so bile tako izvedene v Atenah leta 1896 (Olimpijski komite Slovenije 2010).

Enotne definicije športa ne poznamo, saj so nekatere preširoke, spet druge preozke in vsak avtor, ki jo navaja, si jo predstavlja drugače. »Pojem športa lahko omenimo tudi z vidika družbenega, psihološkega in sociološkega fenomena. Če bi se osredotočali na cilje v športu, bi ugotovili, da šport sam po sebi nima ciljev, imamo pa jih ljudje in institucije. Ljudje si želijo zmage v športu in užitka« (Vodeb 2005, 18). Vsaka druga definicija je relativna. Začetki športne znanosti in njenega razvoja segajo v 18. stoletje, ko se je vednost napajala iz sorodnih disciplin (vojaške vede, biologija, kemija), ko je človeško telo postalo center zanimanj (Starc 2003, 45). Šport je posebna oblika dejavnosti človekovega dela, ki ima v sebi enake psihosocialne in biofiziološke značilnosti, kakor vsa preostala človekova dela. Človek se tu pojavlja kot neločljiva telesna, družbena in duševna totalnost ali celostnost (Pediček, 1970). Evropska listina o športu (1992) pravi, da šport predstavlja »vse oblike telesne aktivnosti, ki so s priložnostnim ali organiziranim ukvarjanjem usmerjene k izražanju ali izboljševanju telesne vzdržljivosti, k duševnemu blagostanju in k oblikovanju družbenih odnosov ter pridobivanju rezultatov na tekmovanjih na vseh ravneh«.

Šugman (1997) ugotavlja, da so se zakonitosti športa razvijale predvsem v odvisnosti do družbene biti. Športno področje je pod stalnimi spremembami, saj so namreč vsi pojavi v konstantnem gibanju in razvoju, kar pomeni, da ni nič nastalo zgolj slučajno, ampak lahko vsakemu pojavu poiščemo izvor iz ekonomske baze družbe. Šport ni nekaj, kar je nastalo vzajemno s kapitalizmom, nastal je namreč ob prehodu človeka na pokončno hojo. Igra in motorika predstavljata pomembna elementa funkcij človeka in sestavin športa. Sprva je bil interes človeka usmerjen zgolj na golo preživetje, a se je z izpopolnjevanjem orodja in tehnološkim napredkom tako naredilo veliko k zmanjšanju fizičnega dela, človek pa je profitiral s prostim časom (Šugman 1997, 12).

Pogoje nastanka športa bi morda lahko pripisali prostemu času posameznikov, ki so imeli privilegiran status v družbi. Z vzpostavitvijo stalne vojske se je narekovala njena homogenizacija, pripadniki vojske, pa so morali biti ustrezno usposobljeni, če so hoteli nemoteno delovati. Vadba je vsebovala telesna gibanja, podobna tistim iz vojnih situacij. Slednje tehnike discipliniranje teles, ki jih je razvila vojska, so bila kasneje transformirana tudi v šole. Osnovno enoto je predstavljal vaja (Starc 2003, 54).

6.1 Športni užitek

»Zdi se, da je vsa naša duševna dejavnost usmerjena v to, da pridobiva užitek in se izogiba neugodju, da jo avtomatično regulira načelo užitka. Trditi si lahko upamo le to, da je užitek nekako povezan z zmanjševanjem, upadanjem ali ugašanjem v duševnem aparatu vladajoče množice dražljajev, neugodje pa je povezano z njihovim naraščanjem« (Freud 1987, 337). Teoretskih misli ne moremo misliti mimo načela ugodja oziroma športnega užitka. Freud govori o zmanjšanem užitku, ki smo ga mi poimenovali ugodje. Niti enega psihičnega procesa se ne da natančno razložiti, če se ne vpelje koncepta ekonomije investicije. Govoriti je potrebno o kroženju, razporejanju in o premikanju psihične energije za psihične procese. Energija se lahko prazni, izenačuje ali obrača v nasprotno smer (Vodeb 2001, 55). Posameznika obvladujejo takšni ali drugačni užitki, šport pa predstavlja tipični primer na katerem je mogoče preučevati prizadevanje za notranjo organizacijo užitka (Vodeb 2002, 56). Organizacija užitka predstavlja pomemben izsek iz izraza, ki mu danes pravimo športna kultura.

Športni užitek so nekateri avtorji poimenovali tudi hedonski faktor. V kolikor šport ne bi predstavljal določenega užitka oziroma lagodja, se športniki z njim ne bi ukvarjali. Vodeb (2001), z namenom da bi razložil etiologijo športnega užitka in ekonomski vidik, vpelje koncept etiologije nevroze. Šport se obravnava kot simptom in derivat libida, nanj moramo gledati skozi prizmo optike simptoma kot nezavedne izpolnitve želje. Športna zmaga z epistemološkega vidika ne more bit drugega kot simbolična kastracija seksualnega konkurenta, ki jo prepoznamo po bujni evforiji in vzhičenosti. Užitek je tisti, ki v športu narekuje funkcijo discipline, regulacije in nadzora. Z liberalizacijo in demokratizacijo družbe se je užitkom začela predajati celotna družba. Vsak subjekt je prežet z načelom ugodja in svoj užitek želi umestiti v že nek »že-uživajoči« užitek. Slednji delujejo vzajemno in nezavedno perpetuirajo ideologijo v družbi. »Vpetost v šport skozi ideologijo se zgodi preko vzajemnosti užitkov« (Vodeb 2002, 134). Subjekt se vključi v športno dogajanje, ker šport prepozna kot užitek skozi simbolno-nezavedne libidalne procese, kar predstavlja temelj libidalnega procesa (Vodeb 2000, 109). Freud

(1987) je ugotovil, da ima šport latentno in manifestno ideologijo. Strukturo manifestne ideologije sprejme Nadjaz, kjer tudi preide v njegove podzavestne strukture ter na ta način postane Jaz-Ideal. Šport se v državno-ideološki aparat vključi preko moralno-etičnega elementa, ki je vtkan v mehanizem manifestne športne ideologije. Manifestna ideologija je sestavljena iz vrednot, idej in usmeritev, ki uspešno zakrivajo njen ideološki element, ki je osnovan na načelu ugodja (Vodeb 2000, 141).

Ideologija se ves čas strukturno reproducira preko vzajemnosti užitkov, ki so vtكاني v družbo. Šport je potrebno dojemati kot nekaj neformalnega, ki se nahaja v družbeni sferi, ki vsebuje svoje akcije in programe, skozi katere se reflektira (Vodeb 2002, 132). Institucijo konstruirajo raznorazni individualni užitki, fantazme, želje, kar pomeni, da se tudi nezavedno kaže na institucionalni ravni. Identitetni vakuum, ki se skriva v ozadju vsakega subjekta, je Ojdipalni dogodek oziroma kastracija, ko se subjekt ukvarja z vprašanjem »Kdo sem« (Vodeb 2002, 138). Nezavedno ga lahko opredelimo kot željo, ki zapeljuje subjekte v imaginacije ter se navezuje na Ojdipalni trikotnik.

6.2 Športologija

Politika je hitro ugotovila, da lahko za sredstvo politizacije množic uporabi šport znotraj države. Šport služi v korist merjenju moči, propagandi, premoči ideologij določenih držav, nacij in ras, vse do prestižev lokalnih okolij. Vloga medijev se je pretvarjala v sosledju časa marsikje v orožje dnevne politike. Danes si ni več potrebno zatiskati oči, da šport in politika nimata skupnega jezika, zavedati pa se je potrebno tistega, kar trdijo mnogi teoretiki in športniki sami. V trenutku, ko je športnik pod velikim pritiskom politike, športni rezultat ne predstavlja več svoje avtohtone vsebine, temveč dobiva zunaj športno, politično vsebino. Športne dosežke se vrednoti s politiko. Vredno je omeniti, da politizacijo športnega rezultata še zdaleč ne gre enačiti z istovetenjem naroda s športno zvrstjo in rezultati. Šport predstavlja politiki sredstvo, s katerim lahko preusmerjajo pozornost od resničnih družbenih problemov, ki jih lahko skrijejo za bleščečo fasado športa. Športne arene se lahko z lahkoto zamenja za (ne)resnico, človečnost za nečlovečnost, svobodo za nesvobodo. Boj nasprotnikov pogostokrat predstavlja fiktivno nadomestilo za sproščanje realnih družbenih konfliktov, lep primer nam predstavljajo nogometni derbiji med nekaterimi klubi. Enako evforijo pa smo podoživeli tudi v Sloveniji leta 2013 z organizacijo košarkarskega turnirja. V ozadju so

nakopičeni problemi realnega življenja, ki na tekmi lahko eskalirajo in zgolj še poslabšajo napeto družbeno ozračje (Doupona in Petrovič 2000, 196–197).

Ameriška baseball liga (MLB) je tako sledila trendu nogometnih svetovnih prvenstev, kjer se pred začetkom srečanja odigra obe himni, vendar pa Amerika misli na šport kot na nekakšno diverzijo, ki jim predstavlja pobeg od realnega življenja. Slednji pogled ignorira šport kot kulturno institucijo, na drugi strani pa se ga interpretira kot nekakšno politično, socialno in ekonomsko strukturo (Policitics/Nationality and Sports 2014). V vsakem primeru športna ideologija z vsemi svojimi stranskimi ideologijami tvori in konstruira celoten ideološki aparat države. Vsak nacionalni šport in športna panoga premoreta svojega ideologa oziroma idejne vodje določene športne panoge (Vodeb 2002, 48). Športni ideologi lahko delujejo tudi v okviri določenih ministerstev, saj njihov pojem postane aktualen takrat, ko se država intenzivnejše angažira v načrtovanje športne politike. V diskurzu o ideologiji, ki ga država tako veliko izpostavlja zadnja leta, dobi ukvarjanje s športom jasno nadzorovalno obeležje. Šport predstavlja predvsem psihološki fenomen – in šele od tu naprej lahko govorimo o sociološkem fenomenu. Šele ko v šport oziroma tekmovanje poseže užitek, se postopoma začne utrjevati v družbeno strukturo. V tem teoretskem kontekstu lahko izpostavimo trditev Foucaulta, da »delo« predstavlja za norce, otroke in zapornike predvsem disciplinarno vrednost. V slednjem kontekstu bi lahko tudi za šport trdili, da ima »športanje« kot delo v vseh drugih ravneh tudi regulativno funkcijo (Vodeb 2002, 49).

Šport in politika sta medsebojno zelo dobro in subtilno povezana. V Ameriki si ni več moč zamisliti športnega dogodka brez petja nacionalne himne, vendar pa tega ne smatrajo kot politično temveč kot »patriotsko« dejanje. Prezenca himne je izključno politična, saj se s tem definirajo pojmi nacionalizma (Policitics/Nationality and Sports 2014). V primeru, ko že govorimo o športu in politiki, je vsekakor pomembno doreči situacijo okoli patriotizma in nacionalizma. Debeljak (2004, 210) pravi, da s patriotizmom določamo strpnost do kulturnih razlik, narodnih manjših, hkrati pa se umika enotnost ljudstva kot entiteta enega telesa. S patriotizmom mislimo na repertoar različnih možnosti, medtem ko nacionalizem sumničavo opazuje svobodno izbiro – velja opomba »ali si eden izmed nas ali ne«. Nacionalist ima pripadnost že od samega začetka, še preden se človek nauči govoriti in hoditi. Izbira, ki se mu kasneje ponudi je, da sprejme »nacionalno usodo« ali se ji upre, s tem pa lahko v skrajnem primeru

postane tudi izdajalec (Debeljak 2004, 208). Patriotizem izvira iz časov Rima in navezanosti na določeno politično skupnost. Vsebuje ljubezen skupnega jezika, običajev, ritualov in tradicij, obenem pa je tudi starejši od vseh nacionalnih identitet. (Debeljak 2004, 209) trdi, da bi patriotizem preživel tudi ob koncu nacionalizma. Militarizacija je šla tako daleč, da je danes svoje mesto našla tudi v športni kulturi. V ZDA imajo tako imenovani »Military Appreciation Day«, kjer izrazijo hvaležnost vsem moškim in ženskam, ki služijo vojaškim namenom. Številne ekipe, kot so New York Islanders in New York Jets, se že vrsto let poslužujejo takšnih dogodkov (Lockhart 2008).

Športniki so s strani oblasti podvrženi v idealne pripadnike nacije, saj njihovi uspehi postanejo del repertoarja nacionalnega državnega diskurza. Uspešnost posameznikov na mednarodnih tekmovanjih je tako prenesena na vsakega pripadnika nacije. Športni dosežki so predstavljeni kot enkratni, ki tako postanejo del nacije in zgodovine (Starc 2003, 77). »Simbioza med politiko in športom najde športne tematike v politiki, prav tako kot ponavljajo politične teme v športu« (Wenner 1989, 160). Politična uporaba športa seveda v javnosti kaj hitro lahko postane zelo pereč problem. Za primer lahko izpostavimo bivšega predsednika ZDA, Geoga Busha, ki je dejal, da je moč dobremu dosežku iraške reprezentance leta 2004 na poletnih Olimpijskih igrah pripisati njihovem posedovanju na Bližnjem vzhodu. Izjava je bila seveda zelo kontroverzna in je naletela na enotno nestrinjanje Iraških igralcev, ki so zavračali tezo, da je njihov uspeh moč povezati s triumfom ameriške ideologije (Policitics/Nationality and Sports 2014).

Športologija oziroma šport se uvršča med humanistične vede, čeprav so tudi druge vede v športologiji močno zastopane (psihologija, sociologija, fiziologija) (Kristan 2000, 50–53). Športologija je šolski primer znanosti, ki je prenasočena s tako imenovano pozitivno ideologijo, ki trdi, da je šport človeku koristen, logičen in zdrav. Za začetek znanstvenega teoriziranja in preučevanja športa bi lahko vzeli prelomnico, ko so teoretiki, znanstveniki, raziskovalci začeli iskati empirične zakonitosti pojavov, procesov in odnosov, ko so želeli določene hipoteze dokazati (Vodeb 2005, 30).

7 ŠPORT NA VRHUNSKI RAVNI

Definicij vrhunskega športa poznamo ogromno, vsaka država ima namreč različne kriterije za to, da nekoga uvrsti med vrhunske športnike. Samoumevno pa na listo vrhunskih športnikov uvrščamo tiste, ki se v tekmovalnem smislu ponašajo z odličnostjo. Dobre uvrstitve in odličja, ki jih športniki dosegajo na mednarodnih tekmovanjih, pa služijo kot dodaten indikator. Najkompleksnejšo raven tekmovanja predstavljajo raznorazna svetovna, evropska prvenstva, olimpijske igre in preostali vrhunsko organizirani dogodki. Dokazano je, da gledanje športa pospešuje lastno športno udejstvovanje in obratno. »Ravno pospeševanje množičnega športa je najpomembnejša funkcija vrhunskega športa« (Vodeb 2000, 32). Država se namreč zaveda, da bo regulatorni in nadzorovalni učinek večji, če bo občestvo – ciljna populacija »začarana« z nekim užitkom. Športniki veljajo za izjemno gledljive objekte identifikacije. Športniki so danes delovna sila, ob kateri imamo občutek, da ji nič ne manjka. Nekateri uspešni posamezniki služijo bogate zneske že s samo pogodbo med njimi in klubom, potem pa so tu zraven še zvezdniški status in sponzorji, ki jim omogočajo številne ugodnosti. V želji za to, da bi se prebili v vrste elitnih športnikov seveda na drugi strani nastradajo številni milijoni mladih že od najzgodnejšega otroštva. Šport predstavlja zelo kompleksen psihološki, družbeni in antropološki fenomen. Vrhunski šport uporablja na tekmovanju tudi v najtežjih situacijah način gibanja, ki daje gledalcu videti lahkotnost, da športnik dosega rezultate brez večjega napora (Vodeb 2001, 37). Vrhunski dosežki na področju športa so zlasti v zadnjih nekaj desetletjih pokazali, da so avtohtona in avtonomna oblika kulturnega ustvarjanja, ki ima svoje vrednotenje ustvarjalnosti (Doupona in Petrič 2000, 88). Na nivoju diskrepcije drži teza, da je vrhunski športnik »strokovnjak za preseganje«. »Njegovi dosežki odpirajo nove športne in splošne človekove perspektive. Pogosto spreminjajo svoje zmage v bahave avanture, kar šport prepoznava kot parado (moškega) ega« (Vodeb 2001, 37). Ti športniki in športnice ostanejo v neki točki brez izbire, ker so v šport vložili preveč, praktično vso svojo mladost, ki jih je tako popeljala do tiste točke, na kateri se ti začne ta ogromni vložek mogoče vračati. Ne morejo več prostovoljno izbirati med profesionalnim in amaterskim športom (Kreft 2001, 118).

In končno, kaj imamo v mislih z vrhunskim športom (elite sports)? Izraz se očitno nanaša na tekmovalne in ne na rekreativne športne dejavnosti. Toda vsi v tekmovanje usmerjeni športniki niso vrhunski športniki: zanje velja še, da morajo biti merila njihovih nastopov tako visoka, kot jih lahko zadovolji le omejeno

število tistih, ki se s športom ukvarjajo. Seveda je to povezano z možnostjo, da se povsem posvetiš športu. Ni pa treba, da bi bili vsi športniki profesionalci, da bi zadovoljili prejšnji oznaki. Številni amaterski športniki prejema dovolj denarja od sponzorjev ali od reklam, a se lahko povsem posvetijo izbranemu športu. Na ta način uspešno dosega najvišja tekmovalna merila nastopanja v svojih panogah (Kreft 2001, 120).

Descartes je leta 1663 v delu *Traide de L'homme* uporabil metaforo človeškega telesa kot stroja (Starc 2003, 87). Artikuliral se je inovativen proces in v praksah ljudi že obstoječ odgovor na vprašanje, kako sploh si zamišljati telo. Športnik na tekmovanju nastopa najprej kot telo, biološki stroj in njegova dejavnost na igrišču je tista, ki določa njegov status. Vsak športnik hrepeni po čim boljših rezultatih, zmaga namreč predstavlja bistvo tekmovalnega vrhunškega športa, čemur se podrejajo tudi vse telesne prakse. »Telesa športnikov so postala orodje nacionalnih držav za dokazovanje superiornosti nad drugimi in združevanje njenih subjektov na nacijo. Tovrstno dokazovanje je, tako kot vojna, po pravilu velik in odmeven dogodek« (Starc 2003, 55). Kultura športa nam pripoveduje, da pravi moški postaneš takrat, ko si pripravljen žrtvovati svoje telo.

Tisti, ki količkaj nepristransko razmišljajo o športu, se nujno utrne vtis, da je celo besedišče, ki ga uporablja, namigovanje na razumevanje telesa kot nekakšnega pripomočka v čisto tehničnem smislu, da bi se dosegli čim boljši rezultati. Telo se potemtakem »vlaga« v šport kot stroj, ki ga je moč pospeševati, iz njega iztisniti, kolikor se da. Lahko se seveda kot stroj poškoduje, polomi. Kot stroj potrebuje tudi oskrbo in temu se posveča posebna znanost (Južnič v Starc 2003, 88).

Nič pa ne reproducira ideala moškega bolj kot ameriški nogomet (NFL). Vrhunski šport je že zdavnaj presegel svojo kritično mejo, ko je bilo moč govoriti zgolj o ljubiteljskem ukvarjanju in kratki epizodi v življenju športnika. Mnogi športniki presegajo svoje telo, saj igrajo poškodovani in pod raznimi blokadami protibolečinskih injekcij, dokler jih kot iztrošeno »blago« ne odpustijo (Doupona in Petrovič, 2000). Številni med njimi ostanejo z dolgoročnimi poškodbami do konca življenja ali pa ves svoj težko prigarani denar porabijo za rehabilitacijo. Spet drugim pa seveda dokončna rehabilitacija nikoli ne uspe. Največ takih primerov lahko najdemo v ameriškem nogometu, kjer je zadnja

raziskava pokazala, da kar 87 od 91 bivših igralcev NFL-ja, ki so jih testirali, imajo takšne in drugačne poškodbe možganov (izguba spomina, depresija, demenca). V povprečju pa igralci ameriškega nogometa živijo kar 20 let manj od povprečja, ki ga v veliki meri zaradi udarcev, ki jih v svoji sorazmerno kratki karieri prejmejo (Breslow 2015). Sinonim za gladiatorstvo predstavlja tudi španski teniški as Rafael Nadal. Redke so tekme oziroma turnirji, ki jih lahko odigra brez tako imenovanih »painkillerjev«, saj so zdravstvene težave s koleno in stopalom že tako hude, da bi vsaka daljša odsotnost s teniških igrišč pomenila njegov konec. Vendar pa ni tukaj govora samo o Nadalu, tu so še številni drugi igralci, ki so pred začetkom tekme potrebni protibolečinske injekcije (Wilkinson 2014). Iz vseh teh praks se je razvila institucija športa, kjer tudi delujejo ostale znanosti kot so dietetika, psihologija športa, biomehanika in številne druge. Vednost teles v športu se je institucionalizirala. Bero Rigaur je leta 1969 objavil knjigo *Sport und Werk (Šport in delo)*, ki je bila prva neomarksistična analiza tega razmerja, kot ideološkega nasprotnika pa si je izbral generalnega sekretarja berlinskih olimpijskih iger leta 1936, Carla Diema. Diem je bil »izumitelj« olimpijske štafete, s katero v olimpijsko vas še danes prinašajo ogenj. Rigaur je bil mnenja, da je šport s svojim načinom organizacije in praksami treniranja prava zrcalna podoba dela, in to prav s svojo zgodovino, ki je preprosto igro spreobrnila v igro s pravili in postala tekmovanje. Šport, kakršen je nastal iz prvotnih iger, je po svoji strukturi analogija delu, bodisi plačanemu ali ne (Kreft 2001, 123). »Naziv vrhunškega športnika si pridobi državljani Republike Slovenije, ki doseže vrhunski športni dosežek mednarodne vrednosti« (Zakon o športu UR. 1. RS, 22/98).

Športna industrija je zavarovana z raznoraznimi protidopinškimi ukrepi, ki veljajo le za vrhunski šport. Ukrepi hkrati pripomorejo tudi k vseobsežnem nadzoru vsakogar in vseh v kateremkoli trenutku, kar zgolj krepi športni biznis. Temeljna struktura in koncepti, ki naredijo ureditev vseobsežnega in trajnega nadzora, kjer se vrhunski športniki samovoljno odrečejo svojim človekovim pravicam in razkrijejo informacije o tem, kje se jih lahko najde v njihovem prostem času:

- *Dvoumna hibridnost pravne države, odkar so se pojavili novi nosilci pravnega reda poleg tradicionalnih nacionalnih države in mednarodnega prava – globalne in lokalne podjetniške mreže, zveze globalne civilne družbe/globalnih nevladnih organizacij.*
- *Zakonska podpora nacionalnih držav in mednarodnih organizacij taki hibridnosti na področju vrhunškega športa, s priznavanjem in privzemanjem*

asociacijskega prava mednarodnih športnih zvez v nacionalno in mednarodno pravo.

- *Politika pregona in kaznovanja, utemeljena na zahtevi po ničelni toleranci in vojni napovedi grehom civilne družbe.*
- *Moralizacija človekovih pravic in vladavina prava.*
- *Prekarnost dela v vrhunskem športu (Kreft 2001, 136).*

7.1 Telo spektakla

Novodobni športni klubi so pogosto v lasti premožnih gospodarstvenikov in poslovnežev, skozi zgodovino pa se je ohranil oblastni odnos med športniki in njimi, saj eni vzdržujejo položaj drugih in obratno (Starc 2003, 89). »Bistvo sodobnega vrhunškega športa je spektakel, ki potrebuje, ne le tiste, ki tekmujejo, ampak predvsem tiste, ki tekmovanje spremljajo in mu dajejo pomen« (Starc 2003, 79). Korenine termina spektakel lahko poiščemo v latinskem jeziku, kjer beseda »spectaculum«, pomeni slikovitost, zanimivost ali pompoznost, ki vzbuja množično pozornost (Kotnik 2009, 188). Gre za proces discipliniranja teles in športniki so preko svojih teles ujetniki nevidnega delovanja oblastnih mehanizmov. Discipliniranje predstavlja osnovni pogoj za dobro predstavo, a hkrati pomeni tudi dehumanizacijo športnika. Športne prireditve širom sveta danes pritegnejo široko množico in so postali svetovni dogodki. Vsebujejo zapletene simbolične sisteme kot so spol, politika, nacionalnost raso in navsezadnje tudi inspiracijo (Whannel 2002, 297). Analogiji športnika kot stroja smo pogosto priča tudi v avtomobilski industriji. BMW je leta 1986 celotno propagandno kampanjo ob olimpijskih igrah oblikoval na analogiji teles športnikov in svojih avtomobilov, »športniki elegance, moči in mojstrskega delovanja, zgrajeni v duhu Olimpijskih iger« (Miller 1997, 17–18). Podobno se je kampanje lotil izdelovalec avtomobilskih pnevmatik Pirelli, ko je v svojem oglasu uporabil noge enega najboljših šprinterjev vseh časov Carla Lewisa, obute v Pirellijeve pnevmatike. Športniki so postali subjekti in so v teku spektakla izgubili lastništvo nad svojim telesom. Njihovo telo služi kot sredstvo reprodukcije specifičnih družbenih pomenov (Starc 2003, 92). »Politični kulturi oziroma ideologiji, ki uporablja »dramatizirano« telo pa nato ostaja prepuščeno, ali bo osuplega gledalca osvobodila ali ga podjarmila« (Hoberman 1984, 10–12). Zgodovina spektaklov sega v čase starega Rima in antične Grčije. V Grčiji so v ospredju bili predvsem gladiatorski boji, katerih so bili deležni tudi prebivalci starega Rima.

»Fenomen gladiatorstva v antičnem Rimu si s sodobnim športom deli nekatere podobnosti, še posebno v svoji spektakularnosti, v fascinaciji pogleda in v telesnih praksah, ki predstavljajo bistvo obeh« (Starc 2003a, 27). Kellner (2003) trdi, da je šport danes postal bistven del potrošniške družbe, v kateri posamezniki sprejemajo vrednote in stremijo k usmerjanju družbe. Športniki predstavljajo za mnoge utelešenje fantazij in sanj o lepem in uspešnem življenju. Šport ogromno pripomore tudi k sami reprodukciji potrošniške družbe, saj je vodilni medijski konglomerat, kaže vedno večje zanimanje za športne franšize in programe, športni zvezdniki pa zaslužijo enormne vsote denarja (Kellner 2003, 66). Spektaklu uspe prevzeti raznovrstno dejavnost človeške družbe, ki jo nato predela v ustrezno obliko, ki jo prodaja kot blago. Blago predstavlja komplicirano zmes metafizičnih sposobnosti, saj nam ves svet v dobi modernega kapitalizma predstavlja blago, ki je Zemljo transformiral v svetovni trg (Debord 1999, 41–42). Spektakel se projicira v več oblikah, saj se, kot pravi Debord, kaže kot medosebni družbeni odnos, njegove podobe pa igrajo vlogo posrednika (Debord 1999, 29–30). Spektakel je bil vedno dobro povezan z razvojem športa in prav v fazi modernega, sodobnega športa v devetnajstem stoletju, ko so ponovno oživele olimpijske igre in je bil tehnološki napredek izjemen, se je ustvarila in razcvetela vez med športom, spektaklom in mediji, ki vse skupaj povezujejo (Kotnik 2009, 189). Vodeb (2005) je preko analize publikacije Šport v Slovenij (92–96) ugotovil, da je dokazano, da gledanje športa pospešuje ukvarjanje s športom in obratno, pospeševanje predstavlja najpomembnejšo funkcijo vrhunškega športa.

Šport je danes postal moderna institucija relativno kontroliranega osvobajanja masovnih čustev in afektov (Koković 2003, 113). Šport je postal zlata kletka biznisa, ki je prežet z denarjem ter je še dodatno uporabljen v državne in politične namene. Logika profita je postala osnova za urejanje odnosov znotraj športa oziroma povedano drugače »ekonomija je postala nadrejena športu, a ji je sam šport to tudi omogočil« (Koković 2003, 85). V športu je začelo vodilno vlogo igrati tržno načelo, kjer igrajo pomembno vlogo tudi mediji, ki zaradi morebitnega občinstva in enormnega kapitalskega vložka pogostokrat vplivajo na mnoge spremembe v športnih pravilnikih ter na razporeditev tekmovanj. Zanimivo je, koliko športnikov poznamo poimensko, kako veliko vemo o njih in o njihovem življenjskem stilu in koliko časa porabimo za pogovarjanje o njih. Poseben odnos do medijskih zvezd v moderni družbi predstavlja pomemben kulturni vzorec, ki povezuje šport in ljudi preko medijev (Doupona in Petrovič 2000, 176).

Privlačnost človeškega telesa lepo pojasni tudi scenograf Berlinske državne opere, Moholy-Nagy, ki pravi: »Občudovanje (na primer atleta ali pa cirkuškega artista) v osnovi izhaja iz osuplosti oziroma šoka opazovalca ob spoznanju, da ima tudi njegovo telo enake gibalne potenciale kot tisto, ki mu je telesno vajo pravkar demonstriralo. Človeško telo postane zgolj medij ustvarjene podobe« (Hoberman 1984, 10). Šport je postal velik biznis z vidiki lastne proizvodnje in svojim lastnim marketinškim trgom. Gospodarski dobiček se reflektira v organizaciji športnih dogodkov. Številni športni klubi širom sveta se z izvažanjem svojih produktov (igralcev), transformirajo v multinacionalke, njihovi produkti pa postanejo milijonarji. Portugalski nogometni klub Porto je namreč zgolj na račun transferjev nogometnih igralcev od leta 2004 zaslužil več kot 170 milijonov evrov in je kljub številnemu odhodu nogometnih zvezd uspel zadržati izjemno visoko kompetitivno raven (Kos 2011). Luckmaann in Berger sta ugotovila, da lahko ob bok športnim spektaklom postavimo gledališko igro; z gledalcem, ki je zatopljen v gledališko igro, se dogaja podobno kot z gledalcem, ki gleda športno tekmovanje. Gledalec je namreč psihološko odtegnjen iz objektivnega družbenega sveta v kraljestvo dramske igre (Berger 1988). Prehod med realnostjo in igro je označen z dviganjem in spuščanjem zaves. Ko se zavesa spusti, se človek vrne v realnost vsakdanjega dne, ko pa se zavesa dvigne, je gledalec prestavljen v drug svet z lastnimi pravili in zakoni, za katere ni nujno da so vezani na realno življenje (Doupona in Petrovič 2000, 176).

Spektakel moramo gledati kot na moderno dopolnilo denarja, kjer se celota tržnega sveta kaže v splošni enakosti vsega, kar družba kot celota je. Spektakel je denar, ki se ga zgolj opazuje (Debord 1999, 49). Sodobni športniki so postali gladiatorji, ujeti v službi biznisa, kjer glavni cilj predstavlja povrnitev vloženega kapitala in dodaten zaslužek. Športni zvezdniki so prezentacija živih ljudi, ki služijo kot model za različne življenjske stile in pogledov na družbo. »Sami po sebi utelešajo nedosegljive rezultate družbenega dela, se z mimikrijo preobrazijo v stranske produkte, ki se nenadoma pojavijo v magičnem sijaju kot cilj, za katerega je vredno garati« (Debord 1999, 60). 20. in 21. stoletje je v športu predstavljalo veliko prelomnico, saj je šport začel prevladovati na ekonomskih trgih ter tako predstavil novo pot do maksimizacije dobička. Šport je prevzel funkcijo družbene pripadnosti, samozavesti, družbene in ekonomske nadvlade (Verbič 2003). Vrhunski šport predstavlja diametralno nasprotno sliko življenja človeka, kjer vse manjša tekmovalnost določa vedenje določene skupnosti oziroma

posameznega subjekta. Na področju vrhunškega športa je moč videti zrcalno obliko ideologije neoliberalizma in svobodnega trga, kjer je v ospredju posameznik in njegov vrhunski dosežek in svoboda izbiranja pri tem (Hoberman, 1984).

Športa ne moremo obravnavati ločeno od socialnega miljeja. Športnik postane zmagovalec ali poraženec znotraj socialnega okolja, saj šele tu dobi dokončno potrdilo bodisi psihičnih travm ob porazu ali slave ob morebitni zmagi (Peček 1986, 11). Mediji igrajo pogostokrat vlogo nadomestka socialnim dejavnostim. Medijski liki služijo kot osnova socializaciji, glavni primer pa predstavljajo navijaški klubi, ko skupno slavijo nekoga, s katerim so se redko ali nikoli videli v živo (Doupona in Petrovič 2000, 178) Športni spektakli, ki smo jim priča danes po celem svetu, ustvarjajo poražence in zmagovalce, ki jim mediji namenijo ogromno pozornosti. Prisotnost športnih junakov se je dotaknil tudi Šaver (2009), ki je mnenja, da heroji in bogovi niso zgolj ključni element preteklosti oziroma tradicionalnega obdobja, ampak je njihovo aktualnost moč opaziti tudi v realnem življenju. »Pomen športa v tej perspektivi tiči ravno v športnikovem potencialu posredovanja med posameznikom in skupnostjo; reprezentacija herojskega vedno služi kot zrcalo pomembnih družbenih vrednot« (Šaver 2009, 17). Današnja predstava športa je bolj kot kadarkoli prej odvisna od medijske prezentacije športa, športa kot dejavnosti in še bolj športa kot vse večje slave. V moderni družbi obstaja pomemben kulturni vzorec, ki povezuje ljudi in šport preko medijev na svojevrsten način. Wenner (1998) medijsko-športni kompleks pojmuje v celoto kot »MediaSport«, ki trenutno predstavlja najbolj donosen posel v medijski industriji z enormnim trgom, spreminjajočo se vsebino in hkrati majhnimi stroški produkcije. Telesa športnikov postanejo srž reprezentiranega spektakla, obenem pa je v športu prisoten tudi estetski diskurz (Starc 2003, 79). Depersonalizacija in dehumanizacija človeka v družbah, kjer vodilno vlogo igra potrošnja, nudi industrija zabave v zameno za kreativnost, celovito osebnost »psevdo kulturo« in psevdo personalizacijo, glorifikacijo do nasilja v filmu, TV, športnih spektaklih, literaturi. V športu se to reflektira s situacijo odsotnosti interesa za ustvarjalnost, s športnimi zvezdami in spektakli. Ljudje se zelo radi identificirajo s športnimi idoli, saj jim identifikacija predstavlja pobeg od lastne bede in neuspešnosti ali nezmožnosti živeti kot samostojna oseba. Identifikacija in humanizacija bogov sta dva enakomerna procesa, ki smo jima priča v modernem svetu (Doupona in Petrovič 2000, 181).

Istočasno se je z razvojem športa razvila tudi televizijska forma, ki je skupaj s športom sproducirala »športne« panoge, kot je wrestling. Pri wrestlingu gre za nekakšno mešanico med gledališčem in športom, ki ga je Heather Levi (1999) označil kot melodramo. »Občinstvo prav nič ne zanima, ali je borba prevara, in povsem upravičeno; [borba] se vda prvinski kreposti spektakla, ki pomeni opustitev vseh motivov in posledic: pomembno ni tisto, kar [občinstvo] misli, ampak tisto, kar vidi« (Barthes v Starc, 2003). Wrestling predstavlja obliko spektakla, ki dogajanje postavi v navidezni svet, klub temu, da se gledalci zavedajo zrežirane igre. Vsi gibi in prijemi so v naprej trenirani, cilj tekmovalca pa v tem spektaklu ni zmagati, ampak početi tisto, česar si občinstvo želi. Telesa v wrestlingu simbolizirajo trenutne družbene sisteme, ki so vezani s telesnim izgledom. V spopadu dveh nasprotujočih si teles, kjer eden simbolizira dobro, pošteno, plemenito, drugi pa slabo, pokvarjeno in nizkotno tako občinstvo spremlja spektakel trpljenja (Starc 2003, 82). Prav tako lahko igro pretvarjanja opazimo tudi v klasičnih športih, kjer morajo nogometaši na igrišču preigrati nasprotnika z gibom v ekscesu, da bi nasprotnika prevarali in mu dali napačno interpretacijo svoje akcije. Preigravanje navdušuje množice. Zadetki, ko igralec preigra vse obrambne igralce in potem še zadane gol pa so v nogometu vredni največ. Takšne akcije nemudoma postanejo del ikonografije športa, ter se na ta način izoblikujejo miti o športnih legendah, ki si jih ljudje zapomnijo predvsem zaradi atraktivnih akcij. Kot primer lahko vzamemo brazilskega virtuoza Peleja (Starc 2003, 84).

8 ŠPORT KOT REKREACIJA

Diskurz rekreativnega športa je vselej pomemben diskurz, ki deluje znotraj makro diskurza športa. V nasprotju z vrhunskim športom so tudi subjekti podvrženi na povsem drug način. Vrhunski šport temelji na spektaklu, kjer športniki lovijo čim boljši rezultat, v diskurzu rekreativnega športa pa sta v ospredju predvsem dva elementa, ki se med seboj nenehno prepletata in to sta zdravje in estetika. Doupona in Petrovič (2000) sta to poimenovala kot »šport za vse«, ki zajema vse tiste družine, posameznike in interesne skupine, ki zadovoljujejo svoje potrebe in interese na različnih družbenih ravneh v društvih, šolah in za šport osredotočenih podjetjih. Obenem pa obsega tudi vse sedanje in prihodnje oblike športnih dejavnosti. »Rekreacija je svobodna izbira in športna dejavnost, ki človeka psihično, fizično in hkrati tudi socialno obogati. Od zgodnjega obdobja do obdobja pozne starosti človeka vodi skozi zadovoljstvo, veselje in užitek, h

kompletnemu zdravju in ravnovesju« (Berčič 2005, 23). Moderno se danes športu reče »šport za vsakogar«, ki predstavlja ideal, h kateremu stremimo zavedajoč se, da ga nikoli ne bomo dosegli, kar pa ni razlog, da se temu ne zmoremo približati. To zadeva državno in civilno (so)organiziranost. Informacije o tem, kako in koliko se državljani ukvarjajo s športom, so ključnega pomena za kakršnokoli učinkovito strateško upravljanje te sfere. V Sloveniji se ljudje združujejo v športne organizacije predvsem zato, da bi lažje in bolje uresničili svoje potrebe in interese, kot bi jih lahko individualno (Doupona in Petrovič 2000, 136). Rekreativna-športna dejavnost danes predstavlja pomemben faktor kakovosti našega življenja. Upoštevajoč vse dosedanje raziskave se danes rekreacija ne pojavlja zgolj kot področje, ki ga uravnava športna stroka in znanost, ampak predstavlja tudi dejavnik modernega življenjskega sloga (Berčič 2003). Na pobudo Evropske komisije se bo vsakoletno organiziral tudi Evropski teden športa (angl. European Week of Sports). Evropski teden športa je namenjen spodbujanju udeležbe v športu in telesni dejavnosti. Teden je namenjen vsem – ne glede na telesno pripravljenost, starost ali izobrazbo. Sodelujočih je lahko več, sodelujejo lahko kot posamezniki, javni organi, organizacije civilne družbe, zasebni sektor in športna gibanja. Olimpijski komite Slovenije tako v duhu »Športa za vse« poziva nevladne in vladne organizacije, da se pridružijo Evropskemu tednu športa. Po zadnjih raziskavah Eurobarometra se namreč kar 60 % državljanov Evropske unije le redko ali nikoli ne telovadi ali se ukvarja s športom (Evropska komisija 2014).

Položaj posameznikovega telesa je moč razložiti s foucaultovskim pojmovanjem oblasti. Šolski, rekreativni in vrhunski šport delujejo na telesa posameznikov s pomočjo diskurzov estetike, morale, zdravja, nacionalne identitete in številnih preostalih diskurzov. Diskurzi delujejo preko različnih institucij družbe, ki so jih ljudje skonstruirali sami in s samim omejevanjem poenostavljajo življenje. Klasificirajo se pravila, ki jih ljudje sprejmejo sami, po njihovi institucionalizaciji pa izumljajo načine podrejanja pravilom in manipulacije z njimi. Diskurz o lepem človeškem telesu se tako širi med ljudmi preko institucije, imenovane šport (Starc 2003, 19–20).

V zahodnem svetu smo priča ogromnemu porastu športa v zadnjih nekaj desetletjih. Ljudje so začeli čutiti potrebo po športni aktivnosti, ki pa je seveda vzporedno povezana z njihovim prostim časom. Močno se je namreč dvignil življenjski standard in ozaveščenost o tem, kaj danes predstavlja športno aktivno življenje za naše zdravje, se

je znatno povečala, kar seveda velja pripisati medijski odzivnosti. Tudi športna ponudba, ki je značilna za postmoderno družbo, je naredila velik korak naprej (Doupona in Petrovič 2006, 149). Razmere in trendi v Sloveniji državo silijo, da prosta finančna sredstva porablja za športno aktivnost kot enega izmed dejavnikov, v smeri povečanja stopnje rekreativne športne aktivnosti pa Petrovič navede (Doupona in Petrovič 2000, 122) naraščanje števila brezposelnih državljanov. Številni strokovnjaki s področja športa, ki so sodelovali pri izdelavi načrtov in zakonskih odločb v novo nastali državo, so samo projekcijo športne nacije redno mobilizirali znotraj diskurza rekreativnega športa. Eden izmed predlogov je bil ustanovitev gibanja »Športnik Slovenije«, čigar namen je bil »uveljaviti interes in doseči visoko raven ozaveščenosti čim večjega števila ljudi za športno udejstvovanje kot enega pomembnih elementov kakovosti življenja. Z uporabo imena Slovenija želimo s športno dejavnostjo spodbuditi čustveno navezanost in zavedanja pripadnosti državi Sloveniji« (Kovač v Starc 2003, 107–108). Država je na vsak način želela igrati aktivno vlogo v telesnih praksah, ki se dogajajo na dnevni ravni svojih državljanov in jih tako usmeriti v odgovorne in zdrave državljane. Številna akcije kot so Teden športa, šport za zdravje, Živimo zdravo za zabavo, Slovenija teče za zdravje so bili organizirane z namenom, da prepričajo čim večji delež ljudi, da se ukvarja športom. Vlada je temu namenila tudi proračunska sredstva, s katerim je financirala športne programe, kjer bi državljani organizirano vadili. Raziskave sicer kažejo, da se ljudje s športom ukvarjajo vedno več, vendar počnejo to v ozkem krogu prijateljev ali pa sami, ne pa na mestih, kjer je vadba organizirana in je pod nadzorom strokovnjaka (Ambrožič v Starc 2003, 108).

9 ŠPORT V ŠOLSKEM SISTEMU

Športna vzgoja predstavlja skupno točko, kjer se srečujeta dve avtonomni instituciji, ki delujeta avtonomno in to sta šola in šport. Telesna vzgoja v šoli predstavlja sredstvo, ki služi discipliniranju in socializaciji otrok. Disciplinirane prakse so se razvile znotraj različnih gimnastičnih sistemov in institucije vojske v 19. stoletju in z novodobnimi, ki so nastale kot ekonomski produkt. Kot primer lahko vzamemo, da v šolski sistem prodirajo športne panoge, kot so drsanje ali deskanje na snegu, ki so se uveljavile šele v preteklih nekaj letih kot vzrok oglaševanja različnih stilov življenja (Starc 2003, 117). V začetku dvajsetega stoletja je šolski šport veljal za prevladujoči diskurz, katerega cilj ni bil zgolj nadgradnja športnih znanj in telesnih sposobnosti, ampak privzganjanja morale,

higijene, zdravja in discipline.. » Pojavil se je nov režim telesa, ki je uravnaval »pravilno« postavo, zdravje, prehranjevanje, izgled, delo in počitek, spolnost, ena izmed njegovih osnovnih žarišč pa je bila javna šola« (Hargreaves 1987, 143). Institucija je razširila svojo oblast preko telesa tudi na otrokovo »dušo« oziroma, v bolj akademskem žargonu, na »karakter« (Starc 2003, 119). Pečar (1988) meni, da šola skupaj z družino predstavlja kontrolni sistem in prilagaja mlade na delo in življenje v družbenih skupnostih. Šola sama po sebi proizvaja pozitivno vednost, saj producira subjekte preko nadzora in discipline, hkrati pa do določene mere regulira odgovorne državljane in avtonomne subjekte (Salecl 1991, 14–15). Primarni namen športne vzgoje je postalo spodbujanje otroka k redni telesni aktivnosti in izobraževanju. Vsakemu je tako potrebno poiskati šport, ki mu najbolj ustreza, prav tako pa mora ustrezati tudi njegovim telesnim predispozicijam, načinu življenja, željam in nadarjenosti. V času šolanja mu je tako potrebno nameniti čim več športnih znanj, med katerimi bo posameznik sam izbral sebi primerno (Starc 2003, 127). »Pedagoški namen pouka telovadbe je bil navajanje učencev na vsakodnevno smotrno razgibavanje telesa ter na razumevanja reda in discipline« (Doupona in Petrovič 1996, 82). Šola postane orodje, ki vzporedno sodeluje z družino. Mesto tistega, ki nadzoruje, je sedaj prevzela šola, ki v praksi subjekte ustrezno vzgaja (Salecl 1991, 87).

Otrok, ki se ukvarja s športom, postane subjekt novodobnih nadzorovalnih praks. Otrokov užitek se na žalost države ne nahaja v »hramu modrosti« - šoli, zato je država dolžna poiskati druga ideološka sredstva. Šport otrok in mladine predstavlja enega najpomembnejših sredstev regulativno-nadzorovalne oblastne politike ideoloških paradigem v športu. Nadzorovanje otroka predstavlja najpomembnejši člen v ideoloških paradigmah zaradi totalitarnosti nadzora, ki se rotira, v kolikor bodo nove generacije vseskozi izpostavljene ideološkim torturam. Nadzorovalne namere oziroma ideološka totalitarnost predstavlja atribut katerekoli ideologije (Vodeb 2000, 34). Otroka najprej obvladuje Ono, kjer domujejo nagoni. Ono delček sebe odstopa Jazu, ki predstavlja izvršilni organ, iz katerega se kot zadnji razvije Nadjaz, ki se pa v otroku še ne razvije do popolnosti. Nadjaz temelji na identifikaciji, ki jo je sleherni otrok deležen. Vodeb (2000) pravi, da bi si lahko otroka predstavljali kot subjekta, ki večno nosi v sebi predstave Ojdipovega kompleksa in otroka kot subjekta, ki stremi k različnim identifikacijam, želi opozoriti nase. » Zaradi izrednega pomena gibalne dejavnosti za skladen razvoj otroka in mladostnika mora država nameniti posebno skrb športni vzgoji.

Pod športno vzgojo pojmuje vse strokovno vodene programe za otroke in mladino v šoli in izven nje« (Vodeb 2000, 35). Šport predstavlja za mlade mnogo namenov, ki v njihovem življenju pomagajo razviti intenco za telesne aktivnosti, ki predstavljajo pomemben del zdrave poti v življenju. Za otroke predstavlja šport okolje za njihovo rast in razvoj in je hkrati pomembno tudi za počutje v funkciji kulturne socialne reprodukcije. Otroci se naučijo pomembnih vrednot, ki jih kasneje uspešno prenašajo na preostale mlajše generacije. Šport predstavlja način in vsebino življenja (Doupona in Petrovič 2000, 94).

Šolski kurikulum je zgrajen tako, da učencem ob obveznih urah ponuja športne dejavnosti, v katere se lahko vključujejo po svoji lastni volji. Althusser je izpostavil, da je potrebno na šolo gledati s strani glavnega ideološkega aparata države. Šola v današnji ponudbi užitek ni tista, ki bi otroku predstavljala šolsko učenje kot njegov užitek. Športna vzgoja je vgrajena v učni načrt tudi zaradi ugodja, ki ga otrokom prinaša šport. Šport je v šoli prijetnejši, kar pa državi omogoča, da lahko na šport vezane dejavnosti otrokom predpiše kot prostovoljne (Vodeb 2000, 36). Šola kot institucija ima vase integriranih več načinov nadzorstva, največkrat pa to vlogo prevzema nadzorovalec (učitelj, vzgojitelj) (Pečar 1988, 245).

Šola omogoča slednje:

- *športne programe, namenjene najmlajšim (Zlati sonček, plavalno opismenjevanje)*
- *izbirne predmete v tretji triadi osnovne šole,*
- *maturitetni izbirni predmet v tretjem in četrtem letniku srenje šole,*
- *programe v športnih razredih in športnih gimnazijah ali športnih šolah,*
- *interesne dejavnosti*
- *obvezne izbirne vsebine v srednji šoli,*
- *šolska športna tekmovanja,*
- *dopolnilne programe za manj nadarjene učence*
- *Programe športne vzgoje za učence s posebnostmi v razvoju*
- *Športne popoldneve*
- *Športne taborne in različne oblike šol v naravi (Vodeb 2000, 36).*

10 VPLIV EUROBASKETA 2013

Organizacija EuroBasketa 2013 je poleg finančnih učinkov povzročila tudi številne druge koristi in nekatere škode, ki jih ni vredno ocenjevati, saj jih je bodisi težko prikazati na kvantitativni način, temveč se bodo izkazale šele skozi daljše obdobje. Te koristi so naslednje:

- poslovne priložnosti,
- povečan turistični interes za Slovenijo,
- višja stopnja nacionalnega ponosa pri domačem prebivalstvu,
- povečane organizacijske sposobnosti in znanje (»know-how«),
- pozitiven učinek na zaposlovanje,
- promocija in povečan ogled države v tujini,
- pozitiven učinek na športno aktivnost domačega prebivalstva in izboljšanje splošnega zdravstvenega stanja,
- več obnovljenih dvoran,
- potencialna rast maloprodajnih cen in povišana stopnja varnostnega tveganja (Ivašković 2014).

Posledice visoke stopnje zadovoljstva z obiskom EuroBasketa 2013 so večrazredne. Kot najpomembnejšo lahko zagotovo izpostavimo namero obiskovalcev, da ponovno obišejo Slovenijo. Takih je bilo med vsemi vprašanimi zavidljivih 90,14 %. Košarkarsko prvenstvo je v določeni meri predstavljalo tudi okvir za srečanje gospodarstvenikov in menedžerjev, ki bodo šele v prihodnosti obrodili sadove. Da bi se Slovenija izkazala v najboljši možni luči je bilo seveda ključnega pomena preprečevanje kakršnihkoli izgrediv. Varnostne službe in policaji so na samih prizoriščih uspeli zagotoviti dovolj visok nivo varnosti, tudi na tekmah, ki so bile označene z visoko stopnjo tveganja. Tudi tuji obiskovalci, ki so prišli na ogled EuroBasketa, niso s seboj domov odnesli percepcije Slovenije kot pretirano drage turistične države, ki bi organizacijo takšnega dogodka kot je EuroBasket izkoristila za dvig cen. Inflacija na

mesečni ravni se je namreč v septembru 2013 povečala za 0,3 %, vendar pa je na letni ravni znašala 1,4 %, torej domače prebivalstvo ni čutilo vidnejšega poslabšanja svoje blaginje zaradi dviga cen (SURs 2013). Slovenija je poleg ostalih pozitivnih učinkov postala bogatejša tudi za obnovljeno športno infrastrukturo v štirih slovenskih mestih, kot dediščino EuroBasket 2013 je pridobila tudi potencial za nove kandidature na področju preostalih športnih prireditev (Ivašković 2013).

Številne analize ekonomskega učinka športnih projektov namigujejo na to, da bi bili slednji sposobni prebuditi gospodarstvo tako, da bi se znatno povečal delež števila zaposlenih. Iotti (2008, 32) trdi, da na povečanja števila zaposlenih najboljše vplivajo posegi na področjih infrastrukture, kot so rekonstrukcija dvoran, ponudniki turističnih storitev pa le redko zaposlujejo nove delavce na račun raznoraznih športnih projektov. Število na novo zaposlenih med potekom EuroBasket 2013 ni zabeležilo skokovite rasti, če analiziramo celotno državo, saj je večino predstavljala le začasna delovna sila. Registrirana brezposelnost se je v času prvenstva nekoliko zmanjšala, saj je septembra 2013 glede na avgust 2013 padla za 1,7 %, kar je izjemno ob upoštevanju dejstva, da je ravno v avgustu največ sezonskih delavcev v turizmu (ZRSZ 2013). Predstavniki KZS so samo v letih 2012 in 2013 zabeležili za 60 % večji vpis na košarkarske šole (Avanzo 2013), kar potrjuje tezo o povečani športni aktivnosti mladih na košarkarskem področju in drugih posrednih učinkih kot so izboljšanje splošnega zdravstvenega stanu in fizičnih sposobnosti domačega prebivalstva. Ob tem velja omeniti, da bodo mlade nadobudne generacije sedaj lahko uporabljale obnovljeno infrastrukturo v štirih slovenskih športnih središčih, kar seveda povečuje možnosti še boljših športnih rezultatov Slovenije v prihodnosti.

11 SKLEP

V diplomskem delu sem podrobno analiziral percepcije ideologije skozi Foucaultove teorije konceptov in Althusserjeve teorije ideologije. Ideologijo lahko danes zasledimo praktično na vseh področjih družbenega življenja, konec koncev tudi na nepolitičnem področju. Sam sem skozi diplomsko nalogo predstavil njeno subtilno delovanje na področju zdravja in športa, ki ju pogostokrat najdemo v korelaciji. Šport se je skozi zgodovino ves čas spreminjal in dopolnjeval, v bistvu institucije pa je ves čas ostal enak. Primarni namen teoretičnega dela je bil predstaviti dejstvo, da se tudi v športu pojavljajo nadzorovalne in disciplinarne prakse. Če izhajam iz teorije Foucaulta, lahko torej trdim, da se oblast nahaja tudi v športu samem. Oblast se namreč izvaja zgolj na delujočih subjekt, kar v našem primeru predstavlja vse subjekte, ki se na kakršenkoli način ukvarjajo s športom in telesno aktivnostjo. Državna oblast se izvršuje preko mehanizmov, ki so prepleteni z ideologijo (policija, šola, cerkev), kar sem uspel spoznati preko teorije Althusserja. Ideologija se namreč nahaja v vsakdanjih praksah in se vseskozi (re)producira. Proces deluje preko ideološke matrike, ko se posameznika interpelira v subjekt, s tem da se posameznik prepozna kot »ogovorjen« subjekt. Daleč največji pomen pri reprodukciji ideologije lahko pripišemo šoli, saj takrat otroci in dijaki predstavljajo še neizoblikovano celoto, ki jih usmerja država. Zgodovina športne vzgoje je najprej temeljila na disciplini in vzgoji, šele kasneje pa ji je stroka pripisala pomen zaradi telesne aktivnosti. Šport se predstavi otrokom kot eden izmed načinov življenja. V sodobni relaciji športa vsekakor ne moremo tudi brez neskončnih raziskav s področja zdravja. Ideologija, ki predstavlja enega izmed temeljev moje diplomske naloge, se vsekakor nahaja tudi na področju zdravja. Zdravje je danes postalo statusni simbol, v katerega je potrebno posameznikom vlagati. Medikalizacija je našla mesto v posameznikovemu vsakdanu, saj smo prevzeli in ponotranjili vlogo, ki nam jo je plasirala ideologija. Integrirani smo v sistem nadzorovanja s tem ko igramo vlogo potrošnika zdravja, saj je v številnih raziskavah ravno zdravje tisto, zaradi česar se ukvarjamo s svojim telesom, kar pa lahko uspešno pripišemo potrebam in ideologiji. Zdravje danes predstavlja vrednoto in samo po sebi prezentira ideologijo sodobnega človeka. Ideologija generalizira vedno nova in nova pričakovanja, ki prihajajo z naslova

zdravja kot na primer skrb za zdravo, bolj vitalno življenje, vzdrževanje fizične kondicije, itd. S pomočjo diplomske naloge sem spoznal, da se preko športa lahko nadzoruje dobršen del populacije. Tudi v Sloveniji smo bili temu priča, ko smo leta 2013 gostili evropsko prvenstvo v košarki. Državi je s pomočjo takšnega spektakla, kot je Eurobasket 2013, uspelo zamotiti in očarati populacijo. Šport je namreč zgolj ideologija, ki uspe preusmeriti pozornost z racionalnega na neracionalni svet. Boj nasprotnikov na parketu namreč lahko predstavlja fiktivno nadomestilo za sproščanje realnih družbenih konfliktov. Košarka ali katerikoli drugi šport danes predstavlja posel, v katerem velika večina posameznikov izgubi. Predstavlja tudi industrijo, v kateri se vrtijo enormne vsote denarja, predvsem v Ameriki. Država se vsega tega zaveda, kar seveda tudi pridoma izkorišča. Z gradnjo prepotrebne infrastrukture npr. Arena Stožice ali pa Nordijski center v Planici, država razkazuje svojo moč, medtem ko so človeška – športna telesa uporabljena zgolj kot orodje za združevanje svojih objektov v enotno nacijo. Sodobni spektakli pa seveda potrebujejo tiste, ki jih redno spremljajo in so se jih pripravljene tudi udeležiti. Finale svetovnega pokala v smučarskih skokih v Planici si je v štirih dneh ogledalo več kot 100.000 gledalcev, velika večina je stiskala pesti za slovenske »orle« na čelu s Petrom Prevcem. Koliko pomeni šport v svetu, je politika sorazmerno hitro prepoznala in tako hitro tudi prevzela stvari v svoje roke. Propaganda države, merjenje moči, pozitivni ekonomski učinki, itd... predstavljajo zgolj nekaj faktorjev, zaradi česar država investira v šport. Investicije se državi seveda v številnih primerih tudi povrnejo v že izoblikovani obliki vrhunskih športnikov. Za lep primer lahko v Sloveniji vzamemo športnike kot so igralec Miami Heatov, Goran Dragič, smučarski skakalec Peter Prevc ali naš najboljši hokejist, ki brani barve Los Angeles Kingsov, Anže Kopitar. Mnoge države se reprezentirajo kot »športne nacije« zaradi njihove izjemne udeležbe na področju vrhunškega športa. Športni uspehi na mednarodni ravni so tisti, ki lahko države definirajo kot uspešne. V Sloveniji smo se lahko iz prve roke prepričali, kaj pomeni organizacija vrhunškega športnega dogodka. Eurobasket 2013 je pokazal številne pozitivne rezultate, kot so zmanjšanje brezposelnosti, obenem pa se je tudi povečal vpis mladih v košarkarske šole. Vrhunski šport nudi gledalcem nekaj več, saj se lahko kot posamezniki identificirajo bodisi s svojimi idoli na igrišču ali z lepoto športne igre. Športniki v veliki meri presegajo sami sebe, saj v okviru vrhunškega športa človeško telo preobrazijo v stroj, njihova dejavnost pa jim na igrišču določa njihov status. Modernemu športu lahko danes podamo tudi ime »šport za vsakogar«. Ponudba in ozaveščenost ljudi o vsakodnevni rekreaciji se je v

zadnjih nekaj desetletjih močno okrepila. Različni trendi države prisilijo, da odvečna denarna sredstva namenja športu in njegovemu razvoju oziroma dostopnosti. Država definitivno igra vodilno vlogo v športnih praksah, saj od državljanov želi zdravo in športno aktivno življenje, za kar pa poskrbi tudi preko množičnih medijev. Reklamiranje parol kot so »šport za zdravje«, »teden športa« je namenjeno, da se število državljanov, ki bi se ukvarjali s športom, poveča.

Subjekti so disciplinirani preko športa, ki državi služi kot sredstvo ideološkega aparata. Institucije, ki skrbijo za nadzor in disciplino, so razporejene po vsem sistemu, vendar nas zaradi ugodja, ki nam ga šport ponuja, sploh ne zanimajo. Država je ves čas imela idejo, kako zamotiti ljudstvo, danes ji to uspeva preko športa (olimpijske igre), v starorimskem času pa je to veljalo za gladiatorske boje. »Kruha in iger« ter ljudje bodo zadovoljni in srečni. Moderni šport predstavlja tudi sredstvo užitka, njegova organizacija pa predstavlja del športne kulture. Discipliniranje in nadzor se omogoča preko mesta športnega užitka, kar predstavlja temelje športne ideologije. Preko izvajanja različnih športnih dejavnosti se posamezniki interpelirajo v subjekte. Šport predstavlja sredstvo, preko katerega poteka proces nadzorovanja in regulacije. Za državo šteje zgolj permanentnost ukvarjanja populacije s športom, v kakšni obliki se izvaja je namreč ne relevantno, saj državi ustrezajo tudi neorganizirane oblike športa.

12 LITERATURA

1. Althusser, Louise. 1980a. O ideologiji. V *Ideologija in estetski učinek*, ur. Zoja Skušek Močnik, 317–322. Ljubljana. Cankarjeva založba.
2. --- 1980b. Ideologija in ideološki aparati države. V *Ideologija in estetski učinek*, ur. Zoja Skušek Močnik, 35–143. Ljubljana. Cankarjeva založba.
3. --- 2000. *Izbrani spisi*. Ljubljana: *cf.
4. Avanzo, Matej. 2013. *Predstavitev na konferenci SPORTO*. Konferenca o sponzorstvih v športu, 21. – 22. 11. 2013. Portorož.
5. Berger, Peter in Peter Luckmann. 1988. *Družbena konstrukcija realnosti: razprava iz sociologije znanja*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
6. Billings C. Andrew, Butterworth L. Michael in Turman D. Paul. 2014. *Politics/Nationality and Sports*. V *Communication and Sport: Surveying the*

- Field* ur. Diane McDaniel. Dostopno prek: http://www.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/39934_7.pdf (3. februar 2016).
7. Breslow, Jason. 2015. *New: 87 Deceased NFL Players Test Positive for Brain Disease..* Dostopno prek: <http://www.pbs.org/wgbh/frontline/article/new-87-deceased-nfl-players-test-positive-for-brain-disease/> (17. februar 2016).
 8. Berčič, Herman. 2005. Pojavnost in opredelitve športne rekreacije. V *Psihologija športne rekreacije*, ur. Tanja Kajtna in Matej Tušak. Ljubljana: Inštitut za šport
 9. Debord, Guy. 1999. *Družba spektakla*. Ljubljana: Knjižna zbirka KODA.
 10. Debeljak, Aleš. 2004. *Evropa brez evropejcev*. Ljubljana: Sophia.
 11. Čoh, Milan in Uranjek Igor. 1997. *Starogrška atletika*. Ljubljana: Fakulteta za šport.
 12. Europa.eu. 2014. *Komisarka Vassiliou predstavila načrte za prvi evropski teden športa*. Dostopno prek: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-659_sl.htm (15. marec 2016).
 13. Fairclough, Norman. 1995. *Critical Discourse Analysis: the Critical Study of Language*. London in New York: Longman.
 14. Foucault, Michel. 1991. *Vednost-oblast-subjekt*. Ljubljana: Krt.
 15. Freud, Sigumnd. 1987. *Metapsihološki spisi*. Ljubljana: Škuc.
 16. Greco, Monica. 1993. Psychosomatic subjects and the »duty to be well«: Personal Agency Within Medical Rationality. V *Economy and Society*, ur. Mike Gane in Maxine Molyneux, 357–372. London: Routledge.
 17. Hargreaves, John. 1987. The body, sport and power relations. V *Sport, Leisure and Social Relations*, ur. John Horne, David Jary in Alan Tomilson, 139–59. London: Routledge & Keagan Paul.
 18. Hoberman, John Milton. 1984. *Sport and political ideology*. Austin: University of Texas Press.
 19. Iotti, Alessandro. 2008. *A cost-benefit Analysis of Italy as hosting country for UEFA EURO 2016. Magistrsko delo*. Aarhus: Univerza v Aarhusu.
 20. Ivašković, Igor. 2014. *Analiza stroškov in koristi projekta EuroBasket 2013, zaključno poročilo*. Dostopno prek: http://www.kzs.si/fileadmin/user_upload/dokumenti3/KZS/CBA_EuroBasket_-_zakljucno_porocilo.pdf (1. maj 2016).

21. Kamin, Tanja. 2006. *Zdravje na barikadah: dileme promocije zdravja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
22. Kellner, Douglas. 2003. *Media Spectacle*. London: Routledge.
23. Kos, Klemen. 2011. *Porto: Kovačnica denarja*. Dostopno prek: <http://nogomania.com/Evropske-Lige/Ekipa/FC-Porto/Clanek/Porto-Kovacnica-denarja.aspx> (14. marec 2016).
24. Kotnik, Vlado. 2009. Smučanje kot spektakel nacije: od biološkega smukanja do paradnega televizijskega športa. V *Kalejdoskop športa*, ur. Mitja Velikonja, Peter Stanković in Gregor Starc, 187–211. Maribor: Aristej.
25. Kovač, Marjeta, ur. 2000. *Nacionalni program športa v Republiki Slovenij*. Ljubljana. Ministrstvo za šolstvo in šport.
26. Kokovič, Dragan. 2003. *Sociologija sporta*. Beograd: Športna akademija.
27. Kreft, Lev. 2001. *Levi Horog: filozofija športa v osmih esejih*. Ljubljana: Sophia.
28. Kristan, Silvo. 2000. *Športoslovje na Slovenskem danes*. Ljubljana: Fakulteta za šport.
29. Lockhart, Jason. 2011. *Isles Celebrate Military Appreciation Day..* Dostopno prek: <http://islanders.nhl.com/club/news.htm?id=466018> (3. februar 2016).
30. Lešnik, Bogdan. 1997. *Subjekt v analizi*. Ljubljana: Fakulteta za podiplomski humanistični študij.
31. Lupton, Deborah. 2003. *Medicine as Culture*. New York: Sage publications.
32. Lukšič, Igor in Andrej Kurnik. 2000. *Hegemonija oblast: Gramsci in Foucault*. Ljubljana: Sophia.
33. Macura, Dušan. 2011. *Športni pedagog in filozof: vadba v vsako sovesko, četudi samo na travniku ali ploščadi*. Dostopno prek: <http://www.delo.si/druzba/panorama/sportni-pedagog-in-filozof-vadba-v-vsako-sovesko-cetudi-samo-na-travniku-ali-ploscadi.html> (4. februar 2016).
34. Malinowski, Bronislaw. 1995. *Znanstvena teorija kulture*. Ljubljana: Škuc.
35. Močnik, Rastko. 1999. *3 teorije: ideologija, nacija, institucija*. Ljubljana: *cf.
36. Miller, Toby. 1997. Competing Allegories. V *SportCult*, ur. Randy Martin in Toby Miller, 14–38. Minneapolis: University of Minnesota Press.
37. Olympis.si. 2010. *Junija v znamenju počastitve ustanovitve MOK*. Dostopno prek: <http://www.olympic.si/o-oks/novice/n/junija-v-znamenju-pocastitve-ustanovitve-mok-658/> (3. februar 2016).

38. Pečar, Janez. 1988. *Formalno nadzorstvo*. Ljubljana: Delavska enotnost.
39. Petrovič, Krešimir in Mojca Doupona. 1996. *Sociologija športa*. Ljubljana: Fakulteta za šport.
40. Pediček, Franc. 1992. *Logika znanstvenega odkritja*, Ljubljana: SH.
41. Salecl, Renata. 1991. *Disciplina kot pogoj svobode*. Ljubljana: Knjižna zbirka Krt.
42. --- 1993. *Zakaj ubogamo oblast? Nadzorovanje, ideologija in ideološke fantazme*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
43. Starc, Gregor. 2003. *Discipliniranje teles v športu*. Ljubljana: Fakulteta za šport.
44. Statistični urad Republike Slovenije. 2013. *Indeks cen življenjskih potrebščin, Slovenija, september 2013 – končni podatki*. Dostopno prek: <http://www.stat.si/StatWeb/glavnavnavigacija/podatki/prikazistaronovico?IdNovice=5788> (20. maj 2016).
45. Stepišnik, Drago. 1968. *Oris zgodovine telesne kulture na slovenskem*. Ljubljana: DZS.
46. Svet Evrope. 1992. *Evropska listina o športu*. Dostopno prek: http://www.zsrspanica.si/wp-content/uploads/2010/04/EVROPSKA_LISTINA_O_SPORTU_ZA_VSE_-_Invalidi.pdf (5. januar 2016).
47. Thompson, John Brookshire. 1990. *Ideology and Modern Culture*. Stanford: Stanford University Press.
48. Šaver, Boštjan. 2009. Družbena invencija in ideološka konstrukcija modernega športa. V *Kalejdoskop športa*, ur. Mitja Velikonja, Peter Stanković in Gregor Starc, 13–130. Maribor: Aristej.
49. Šugman, Rajko. 1998. *Organiziranost športa doma in v svetu*. Ljubljana: Fakulteta za šport.
50. Šugman, Rajko. 1997. *Zgodovina svetovnega in slovenskega športa*. Ljubljana: Fakulteta za šport.
51. Ule, Mirjana. 2003a. *Spregledana razmerja. O družbenih vidikih sodobne medicine*. Maribor: Aristej.
52. --- 2003b. Zdravje kot vrednota in problem mladih. V *Poročilo o človekovem razvoju*, ur. Jana Javornik in Valerija Korošec, 34–35. Ljubljana: UMAR, UNDP.

53. Verbič, Kristjan. 2003. Temeljni problemski zastavki filozofije športa. V *Filozofija športa*, ur. Dušan Macura in Milan Hosta, 81–82. Ljubljana: Fakulteta za šport.
54. Vodeb, Roman. 2000. *Ideološke paradigme v športu (...ko poseže vmes država)*. Trbovlje: FIT.
55. Vodeb, Roman. 2001. *Šport skozi psihoanalizo*. Trbovlje: FIT.
56. --- 2002. *Subjekt v ideologiji (športa)*. Trbovlje: FIT.
57. --- 2005. *Interpretacija športa*. Trbovlje: FIT.
58. *Zakon o športu (ZSpo)*. Ur. 1. RS 22/1998. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=199822&stevilka=929> (18. april 2016).
59. Zavod republike Slovenije za zaposlovanje. 2013. *Obvestilo za javnost: Septembra brezposelnost še nekoliko upadla*. Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/trg_dela/aktualno_o_trgu_dela (19. februar. 2016).
60. Wenner, Lawrence. 1998. *MediaSport*. London in New York: Routledge.
61. Whannel, Gary. 2002. Sport and the Media. V *Handbook of Sport Studies*, ur. Jay Coakley in Eric Dunning, 290–308. London: Thousand Oaks.
62. Wilkinson, Chris. 2014. *Playing through pain barrier part of life for Nadal and co*. Dostopno prek: <http://en.espn.co.uk/tennis/sport/story/355801.html> (6. april. 2016).